

BIRUTĖ TRIŠKAITĖ

Keletas naujų duomenų apie Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminarą 1723 m.

Skiriama Karaliaučiaus universiteto
Lietuvių kalbos seminaro 300-osioms metinėms

ANOTACIJA. Straipsnyje analizuojamas ir publikuojamas Lenkijoje, Olštyno valstybiniame archyve, saugomas dokumentas, pateikiantis naujų faktų apie Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaro veiklą XVIII a. 3-iojo dešimtmečio pradžioje. Tai 1723 m. lapkričio 4 d. Teologijos fakulteto studentų vardu Petro Gotlybo Milkaus (Peter Gottlieb Mielcke, 1695–1753) rašytas prašymas Prūsijos karaliui Frydrichui Vilhelmui I dėl lengvatų jiems, kaip seminaro lankytojams. Šis archyvinis dokumentas reikšmingas tuo, kad atskleidžia dešimties 1723 m. žiemos semestro seminaro lankytojų pavardes, be to, liudija, kad jo veikla iš tiesų buvo nutrūkusi, o 1723 m. atkurta, taip pat netiesiogiai byloja, kad Milkus jau 1723-iaisais buvo seminaro docentas.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: XVIII amžius; Prūsijos Lietuva; Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaras; Petras Gotlybas Milkus; Adomas Henrikas Pilgrimas; Martynas Šimelpenigis.

Prūsijos karaliaus Frydricho Vilhelmo I (Friedrich Wilhelm I., 1688–1740, valdė 1713–1740) valia XVIII a. 2-ojo dešimtmečio pabaigoje Karaliaučiaus universiteto Teologijos fakultete įkurtas Lietuvių kalbos seminaras (to meto dokumentuose paprastai vadintas lotyniškai *Seminarium Lithuanicum* („Lietuvių seminaras“) buvo pirmasis akademinis lietuvių kalbos mokymo centras,

kurio tikslas – rengti teologijos studentus, būsimuosius kunigus ir mokytojus, darbui lietuviškose Prūsijos Karalystės parapijose. Daugiau kaip du šimtus dvidešimt metų gyvavęs seminaras uždarytas Antrojo pasaulinio karo metais (1944). Šios institucijos istoriją pirmasis, remdamasis archyviniais šaltiniais, dar XIX a. pradžioje apžvelgė Karaliaučiaus universiteto teologijos profesorius, lietuvių raštijos veikėjas ir ilgametis šio seminaro vadovas Martynas Liudvikas Rėza (Martin Ludwig Rhesa, 1776–1840, seminarui vadovavo 1810–1840)¹. Kai kurie seminaro istorijos aspektai išryškinti ir aprašyti Christiane's Schiller (1994)² bei Danutos Bogdan (1994)³ straipsniuose, kompleksiskai seminaro veikla nuo pat 1718 m. iki 1883 m. analizuota Liucijos Citavičiūtės monografijoje *Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaras. Istorija ir reikšmė lietuvių kultūrai* (2004)⁴, problemiškam ankstyviausiam seminaro veiklos laikotarpiui (1718–1723) skirtas Onos Aleknavičienės straipsnis (2018)⁵.

Naujų duomenų apie Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaro veiklą XVIII a. 3-iojo dešimtmečio pradžioje teikia dešimties Teologijos fakulteto studentų prašymas, rašytas 1723 m. lapkričio 4 d. Prūsijos karaliui Frydrichui Vilhelmui I dėl lengvatų jiems, kaip seminaro lankytojams⁶. Nustatyta, kad prašymas rašytas Petro Gotlybo Milkaus (Peter Gottlieb Mielcke,

¹ [Martin Ludwig Rhesa], *Gefchichte und Verfaßung des litthauifchen Seminariums auf der Univerfitaet zu Königsberg* [Karaliaučius, 1811]; APO: Kuratorium, 1647/57, p. 53–71; rankraštis publikuotas: Martynas Liudvikas Rėza, *Lietuvių kalbos seminaro istorija*, parengė ir iš vokiečių kalbos vertė Liucija Citavičiūtė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2003.

² Christiane Schiller, „Die Litauischen Seminare in Königsberg und Halle. Eine Bilanz“, in: *Nordost-Archiv. Zeitschrift für Regionalgeschichte*, 1994, t. 3(2), p. 375–392.

³ Danuta Bogdan, „Das Polnische und das Litauische Seminar an der Königsberger Universität vom 18. bis zur Mitte des 19. Jahrhunderts“, in: *Nordost-Archiv. Zeitschrift für Regionalgeschichte*, 1994, t. 3(2), p. 393–425.

⁴ Liucija Citavičiūtė, *Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaras. Istorija ir reikšmė lietuvių kultūrai*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2004.

⁵ Ona Aleknavičienė, „Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaras: 1718–1723 m.“, in: *Senoji Lietuvos literatūra*, 2018, t. 46, p. 15–55.

⁶ [Peter Gottlieb Mielcke], Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaro lankytojų vardu rašytas prašymas Prūsijos karaliui Frydrichui Vilhelmui I dėl lengvatų, Karaliaučius, 1723.11.04; APO: Universitāt, 1646/452, p. 50–54; šio dokumento fragmentai publikuoti: dviejų puslapių faksimilės žr. Liucija Citavičiūtė, *op. cit.*, p. 59; vieno puslapio faksimilė žr. Birutė Triškaitė, „Petro Gotlybo Milkaus prieraišai rankraštiniame žodyne *Clavis Germanico-Lithvana*“, in: *Archivum Lithuanicum*, 2013, t. 15, p. 74. Viso dokumento faksimilę, perrašą ir vertimą į lietuvių kalbą žr. šio straipsnio pabaigoje.

1695–1753) ranka⁷. Šis keturių puslapių dokumentas su pridėtu vieno puslapio priedu, iki Antrojo pasaulinio karo buvęs Prūsijos valstybiniame archyve Karaliaučiuje (vok. *Preußisches Staatsarchiv in Königsberg*), šiuo metu saugomas Lenkijoje, Olštyno valstybiniame archyve (lenk. *Archiwum Państwowe w Olsztynie*, toliau – APO), Karaliaučiaus Albrechto universiteto fonde (lenk. *Uniwersytet Albrechta w Królewcu*). Toje pačioje archyvo byloje yra išlikę ir karaliaus vardu Karaliaučiuje sprendimus priėmusios Prūsijos vyriausybės (vok. *Preußische Regierung*) potvarkiai dėl lengvatų suteikimo⁸.

Straipsnyje analizuojamas ir publikuojamas archyvinis šaltinis Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaro istorijai svarbus dėl kelių priežasčių: 1) liudija, kad seminaro veikla iš tiesų buvo nutrūkusi, o 1723 m. atkurta; 2) atskleidžia dešimties 1723 m. žiemos semestro seminaristų pavardes; 3) netiesiogiai byloja, kad Petras Gotlybas Milkus jau 1723-iaisiais buvo seminaro docentas.

LIETUVIŲ KALBOS SEMINARAS 1723 M.:

„NEU-ETABLIRTE[S] SEMINARI[UM] LITHVANIC[UM]“

Ligi šiolei nebuvo visiškai aišku, ar XVIII a. 2-ojo dešimtmečio pabaigoje Karaliaučiaus universitete įsteigtas Lietuvių kalbos seminaras veikė be perstojo kelerius metus iki pat 1723 m. pavasario, kai naujuoju jo vadovu buvo paskirtas vyriausiasis rūmų pamokslininkas, konsistorijos tarėjas ir ketvirtasis ordinarinis teologijos profesorius Johannes Jacobas Quandtas (1686–1772, seminarui vadovavo 1723.04.27–1727.09.04⁹), ar vis dėlto jo veikla kažkuriu metu buvo nutrūkusi. Antai Rėza teigė, kad Heinricho Lysijaus (1670–1731) vadovaujamas seminaras veikė vos metus ir savaime sunyko dėl to, kad stigo lietuvių kilmės studentų, o vokiečiams buvo per sunku lietuvių kalbą

⁷ Birutė Triškaitė, *op. cit.*, p. 75.

⁸ Prūsijos vyriausybės potvarkis Karaliaučiaus universiteto rektoriui ir senatui dėl lengvatų Lietuvių kalbos seminaro lankytojams skyrimo, Karaliaučius, 1723.11.11; APO: Universitāt, 1646/452, p. 48–49, 60; Idem, Karaliaučius, 1723.12.16; APO: Universitāt, 1646/452, p. 55–58.

⁹ Quandto vadovavimo seminarui datas žr. Liucija Citavičiūtė, *op. cit.*, p. 206.

išmokti¹⁰. Pritardama Rėzai, tą patį tvirtino ir Bogdan¹¹. Citavičiūtės nuomone, seminaras nuo jo įsteigimo be pertraukos veikė bent du ar tris semestrus, tačiau vėlesnis laikotarpis iki 1723 m. vasaros yra kol kas neaiškus¹². Naujaušias Aleknavičienės tyrimas rodo, kad seminaro idėja buvo iškelta 1718 m., bet realiai jo veikla prasidėjo vėliau – 1719 m. vasaros semestrą. Seminaras veikė bent dvejus metus įžengdamas į trečiuosius, t. y. iki 1721 m. vasaros semestro vidurio ar pabaigos, tad jame mokyta keturis semestrus ir pradėta penktąjį. Mokymo procesas nutrūko 1721 m., pagrindinė priežastis – karaliaus sprendimai dėl Lysijaus ir Quandto užimamų bažnytinių pareigų persikirstymo¹³.

1723 m. lapkričio 4 d. prašymas taip pat liudija, kad seminaro veikla iš tiesų buvo nutrūkusi ir pagaliau atkurta: seminaristų vardu prašymą rašęs Petras Gotlybas Milkus (apie jį žr. toliau) seminarą vadino „**neu-etablirte[s] || Seminari[um] Lithvanic[um]**“¹⁴, t. y. *naujai įkurtu ar neseniai atidarytu Lietuvių kalbos seminaru*. Rašydamas prašymą Milkus tebestudijavo Teologijos fakultete, kuriame seminaras ir buvo įsteigtas, tad jo žodžiais abejoti tarsi nėra pagrindo. Netiesiogiai Milkaus žodžius paremia ir 1723 m. gruodžio 16 d. Prūsijos vyriausybės potvarkis Karaliaučiaus universiteto rektoriui ir senatui (jį žr. toliau): reaguodama į veikiausiai universiteto vyresnybės pranešimą, kad lietuviai jau naudojami alumnato ir konvikto lengvatomis, vyriausybė rašė, jog tiems lietuviams jos skirtos anksčiau: „*ante foundationem semi=||narij*“¹⁵ („iki seminaro įkūrimo“), t. y. jie nėra seminaristai. Akivaizdu, kad abiem atvejais omenyje turėtas Lietuvių kalbos seminaro veiklos atkūrimas 1723 m.

Šie metai žymėjo kokybiškai naują seminaro veiklos etapą. Pirmiausia minėtina tai, kad tik tada buvo parengtas pirmasis seminaro statutas, kuris reglamentavo šios institucijos darbą. Iš trylikos punktų sudaryto statuto rengėjai buvo du: Quandtas ir teismo bei konsistorijos tarėjas W. H. von Mansbergas, į Karaliaučių Prūsijos karaliaus atsiųstas iš Berlyno, kad padėtų vietiniams

¹⁰ [Martin Ludwig Rhesa], *op. cit.*, p. 56; Martynas Liudvikas Rėza, *op. cit.*, p. 53, 79.

¹¹ Danuta Bogdan, *op. cit.*, p. 398.

¹² Liucija Citavičiūtė, *op. cit.*, p. 50.

¹³ Ona Aleknavičienė, *op. cit.*, p. 15–34.

¹⁴ Čia ir toliau paryškinta cituojant.

¹⁵ Prūsijos vyriausybės potvarkis Karaliaučiaus universiteto rektoriui ir senatui dėl lengvatų Lietuvių kalbos seminaro lankytojams skyrimo, Karaliaučius, 1723.12.16; APO: Universität, 1646/452, p. 55–58.

vykdyti švietimo reformą¹⁶. 1723 m. balandžio 8 d. statuto projektas išsiųstas Frydrichui Vilhelmui I aprobuoti¹⁷. Karalius balandžio 27 d. seminaro vadovu paskyrė Quandtą, o po trijų savaičių, gegužės 20 d.¹⁸, patvirtino ir patį statutą¹⁹ – juo remiantis šios institucijos darbas organizuotas visą šimtmetį (ant-rasis statusas, parengtas Rėzos, įsigaliojo 1827 m. sausio 16 d.²⁰). Tikriausiai dėl šios priežasties Lietuvių kalbos seminaro šimtmečio jubiliejus minėtas tik 1823 m. – seminaro gyvavimo metus tuometis vadovas Rėza skaičiavo nuo 1723-iųjų.

Atkurtojo seminaro efektyvesnei veiklai svarbi ir aplinkybė, kad, kitaip nei ankstesnis jo vadovas Lysius, Quandtas mokėjo lietuvių kalbą – tai liudija 1764 m. birželio 30 d. jo laiškas Prūsijos karaliui Frydrichui II (Friedrich II., 1712–1786, valdė 1740–1786)²¹, tiesa, 1723-iaisiais jis šios kalbos veikiau-siai dar tik mokėsi. Tai atskleidžia atsakingą Quandto požiūrį į jam patikėtą darbą – lietuvių kalbą seminaro vadovui mokėti buvo svarbu tiek organizuo-jant ir prižiūrint mokymo procesą, tiek norint deramai įvertinti seminaristų pasiektus rezultatus. Primintina ir tai, kad kaip religinės literatūros lietuvių

¹⁶ Plačiau apie Frydricho Vilhelmo I vykdytą švietimo reformą žr.: Adolf Keil, „Das Volksschulwesen im Königreich Preussen und Herzogthum Litthauen unter Friedrich Wilhelm I.“, in: *Altpreussische Monatsschrift*, 1886, t. 23, p. 93–137; Fritz Terveen, *Gesamtstaat und Retablissement. Der Wiederaufbau des nördlichen Ostpreussen unter Friedrich Wilhelm I 1714–1740*, Göttingen, Frankfurt, Berlin: Musterschmidt, 1954, p. 83–147; apie Mansbergą – Adolf Keil, *op. cit.*, p. 123–126.

¹⁷ [Martin Ludwig Rhesa], *op. cit.*, p. 60; Martynas Liudvikas Rėza, *op. cit.*, p. 57, 82.

¹⁸ Liucija Citavičiūtė, *op. cit.*, p. 52. Rėza ir Bogdan nurodė kitą statuto aprobavimo datą – 1723 m. balandžio 27 d., žr. [Martin Ludwig Rhesa], *op. cit.*, p. 60; Danuta Bogdan, *op. cit.*, p. 399.

¹⁹ [Johann Jacob Quandt, W. H. von Mansberg], Pirmasis Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaro statusas, [Karaliaučius, 1723] (XIX a. nuorašas), in: *Gefchichte und Verfassung des litthauifchen Seminariums auf der Univerfitaet zu Königsberg*, [Karaliaučius, 1811]; APO: Kuratorium, 1647/57, p. 57–60; perrašas ir vertimas: Martynas Liudvikas Rėza, *op. cit.*, p. 53–57, 79–82; statuto vertimą į lietuvių kalbą taip pat žr. Liucija Citavičiūtė, *op. cit.*, p. 52–54.

²⁰ Antrojo statuto vertimą žr. Liucija Citavičiūtė, *op. cit.*, p. 143–145.

²¹ J[ohann] J[acob] Quandt, Laiškas Prūsijos karaliui Frydrichui II dėl Johanno Pauliaus Petscho lietuvių kalbos kompetencijos, Karaliaučius, 1764.06.30; GStA PK: XX. HA Hist. StA Königsberg, EM 22 a, Nr. 2, l. 134r–135r; faksimilė, perrašas ir vertimas publikuota: Birutė Triškaitė, Žavinta Sidabraitė, „Johannas Jacobas Quandtas tikrai mokėjo lietuviškai“, in: *Archivum Lithuanicum*, 2016, t. 18, p. 70–75.

kalba leidimo organizatorius, Quandtas į šių raštų rengimą siekė įtraukti ir gabiausius seminaristus, o jo vadovaujamas seminaras išugdė ne vieną lietuvių raštijos darbuotoją (iš prašymą pasirašiusių seminaristų minėtinas bent vienas, žr. toliau).

Kada tiksliai 1723 m. atkurtame seminare prasidėjo mokymo procesas, prašyme tiesiogiai nenurodyta. Vis dėlto tikėtina, kad 1723 m. pavasarį vadovu paskirtas Quandtas iš pradžių tik rūpinosi seminaro veiklos atgaivinimu. Parengus statutą, toliau turėjo eiti lietuvių kalbos docento paieškos ir lankytojų pritraukimas. Tad manytina, kad 1723 m. vasaros semestrą seminare mokymas dar nevyko, o teologijos studentams, norintiems išmokti lietuvių kalbos ir po studijų tarnauti Prūsijos Lietuvoje, duris atkurtasis seminaras atvėrė tik 1723 m. žiemos semestrą, prasidėjusį spalio mėnesį ir trukusį maždaug iki kitų metų Velykų.

1723 M. ŽIEMOS SEMESTRO LIETUVIŲ KALBOS SEMINARO LANKYTOJAI

Kas buvo pirmieji 1723 m. atkurtojo Lietuvių kalbos seminaro lankytojai? Tų metų lapkričio 4 d. prašymas Prūsijos karaliui Frydrichui Vilhelmui I atskleidžia dešimties 1723 m. žiemos semestro seminaristų pavardes. Prašymą pasirašė šie Karaliaučiaus universiteto Teologijos fakulteto studentai (jie vardinami ta tvarka, kuria surašyti prašyme, trys pavardės įrašytos prašymą parengusio Milkaus ranka, apie jį žr. toliau):

1. **Georgas Ernstas Klemmas** (Georg Ernst Klemm, 1701–1774): „*Georgius Ernestus Klemm Tilf: Prusf:*“²² („Georgas Ernstas Klemmas, Tilžės prūsas“, veikiausiai pasirašyta paties Klemmo). Į Karaliaučiaus universitetą jis imatrikuluotas 1719 m. balandžio 15 d.: „[1719] 15. [Aprilis.] Klemm Geo. Ernest., Tilsa-Pruss. [...] ex schola Tilsensi, stip.“²³ 1723-iaisiais jam buvo dvidešimt dveji. Iki šiolei kaip Lietuvių kalbos seminaro lankytojas neminėtas. 1736 m. rugsėjo 10 d. ordinuotas (įšventintas) vokiečių diakonu ir lietuvių kunigu

²² [Peter Gottlieb Mielcke], *op. cit.*, p. 52.

²³ [Georg Erler], *Die Matrikel und die Promotionsverzeichnisse der Albertus-Universität zu Königsberg i. Pr.*, t. 2: *Die Immatrikulationen von 1657–1829. Herausgegeben von Georg Erler*, Leipzig: Verlag von Duncker & Humblot, 1911–1912, p. 302.

Labguvoje (vok. *Labiau*), 1741 m. perkeltas į Viliūnus (vok. *Willuhnen*), kur tarnavo iki mirties – 1774 m. sausio 27 d.²⁴

2. **Adomas Henrikas Pilgrimas** (Adam Heinrich Pilgrim, 1702–1757): „*Adam Henricus Pilgrim Raut: Borusf*:“²⁵ („Adomas Henrikas Pilgrimas, Rautenburkio prūsas“, veikiausiai pasirašyta paties Pilgrimo). Į Karaliaučiaus universitetą imatrikuluotas 1718 m. balandžio 4 d.: „[1718] 4. [Aprilis.] Pilgrim Adam., Rautenb[urg].“²⁶ 1723-iaisiais jam buvo dvidešimt vieneri. Manoma, kad seminarą lankė ir anksčiau²⁷. Baigęs studijas, paskirtas Tilžės (vok. *Tilsit*) lietuvių bažnyčios precentoriumi, 1727 m. vasario 24 d. Karaliaučiaus Pilies bažnyčioje įšventintas Įsruties (vok. *Insterburg*) vokiečių diakono adjunktas, nuo 1731 m. iki mirties – 1757 m. lapkričio 28 d. – buvo tenykštis vokiečių diakonas ir lietuvių kunigas²⁸. Lietuviškų raštų rengėjas (žr. toliau).

3. **Gottfriedas Schumacheris** (Gottfried Schumacher, 1704–1786): „*Gottfried Schumacher Pillupoeh: Prusf*:“²⁹ („Gottfriedas Schumacheris, Pilupėnų prūsas“, veikiausiai pasirašyta paties Schumacherio). Į Karaliaučiaus universitetą imatrikuluotas 1722 m. birželio 18 d.: „[1722] 18. [Junii.] Schumacher Gothofr., Pillupoehnen. Boruss., iur.“³⁰ 1723-iaisiais jis buvo devyniolikos

²⁴ [Johann Jacob Quandt, *Preußische Presbyterologie*, Karaliaučius, iki 1772]; GStA PK: XX. HA Hist. StA Königsberg, Hs, Nr. 2, t. 4, l. 91r; [Daniel Heinrich Arnoldt], *D. Daniel Heinrich Arnoldts, Königlich Preußischen Oberhofpredigers und Consistorialraths, kurzgefaßte Nachrichten von allen seit der Reformation an den Lutherischen Kirchen in Ostpreußen gestandenen Predigern. Herausgegeben von Friedrich Wilhelm Benefeldt, Pfarrer in Arnau, Königsberg: bey Gottlieb Lebrecht Hartung, 1777*, p. 52, 134; Friedwald Moeller, *Altpreußisches evangelisches Pfarrerbuch von der Reformation bis zur Vertreibung im Jahre 1945*, t. 1: *Die Kirchspiele und ihre Stellenbesetzungen*, Hamburg: Selbstverlag des Vereins für Familienforschung in Ost- und Westpreußen e. V., 1968, p. 80, 151; *Das „Zwischenmanuskript“ zum Altpreußischen evangelischen Pfarrerbuch*, t. 3: *Haack-Kytlickowski*. Auf der Grundlage der Sammlungen von Friedwald Moeller bearbeitet von Walther Müller-Dultz, Reinhold Heling und Wilhelm Kranz, Hamburg: im Selbstverlag des Vereins [für Familienforschung in Ost- und Westpreußen e. V. Quellen, Materialien und Sammlungen zur altpreußischen Familienforschung (QMS)], 2013, p. 948.

²⁵ [Peter Gottlieb Mielcke], *op. cit.*, p. 52.

²⁶ [Georg Erler], *op. cit.*, p. 301.

²⁷ Žr. Liucija Citavičiūtė, *op. cit.*, p. 345, Nr. 321.

²⁸ [Johann Jacob Quandt], *op. cit.*, l. 4r–4v; [Daniel Heinrich Arnoldt], *op. cit.*, p. 85; Friedwald Moeller, *op. cit.*, p. 57; *Das „Zwischenmanuskript“ zum Altpreußischen evangelischen Pfarrerbuch*, t. 5: *Obereigner bis Rzadtki*, 2014, p. 1360.

²⁹ [Peter Gottlieb Mielcke], *op. cit.*, p. 52.

³⁰ [Georg Erler], *op. cit.*, p. 313.

metų. Manoma, kad seminarą lankė iki 1729 m.³¹ Baigęs studijas, 1729 m. paskirtas į Muldžius (vok. *Muldzen*) kunigo Friedricho Steino adjunktui, o nuo 1737 m. iki mirties buvo šios parapijos kunigas³².

4. **Martynas Šimelpenigis** (Martin Schimmelpfennig, 1706–1778): „*Martinus Schimelpfennig Pikt: Prufs*:“³³ („Martynas Šimelpenigis, Piktupėnų prūsas“, veikiausiai pasirašyta paties Šimelpenigio). Į Karaliaučiaus universitetą imatrikuluotas 1723 m. rugsėjo 9 d.: „[1723] 9. [Septembris.] Schimmelpfennig Martin., Pictupenen. Boruss., iur.“³⁴ Jau būta duomenų, kad seminarą lankė kaip tik apie 1723-uosius³⁵. Tuomet jis tebuvo tik septyniolikos metų, tai vienas jauniausių tuomečio seminara lankytojų. 1734 m. įstojo į Halės universitetą ir šešerius metus buvo tenykščio Lietuvių kalbos seminara docentas (žr. toliau). Sugrįžęs į Karaliaučių, 1740 m. birželio 7 d. ordinuotas Kintų (vok. *Kinten*) kunigu, o nuo 1758-ųjų iki mirties – 1778 m. spalio 17 d. – buvo Priekulės (vok. *Prökuls*) kunigas³⁶.

5. **Ernstas Gotfrydas Šimelpenigis** (Ernst Gottfried Schimmelpfennig, 1704–1768), aukščiau minėtojo Martyno Šimelpenigio brolis: „*Ernestus Godofredus Schimelpfennig Pikt: Prusf*:“³⁷ („Ernstas Gotfrydas Šimelpenigis, Piktupėnų prūsas“, veikiausiai pasirašyta paties Šimelpenigio). Į Karaliaučiaus universitetą imatrikuluotas 1723 m. birželio 9 d.: „[1723] 9. [Junii.] Schimmelpfennig Ernest. Godofr., Puckupena-Boruss. [sic!], iur.“³⁸ 1723-iaisiais jis buvo devyniolikos metų. Ligi šiol kaip Lietuvių kalbos seminara lankytojas, regis, nebuvo žinomas³⁹. 1731 m. balandžio 20 d. ordinuotas kunigu ir paskirtas į Ragainę (vok. *Ragnit*), kur kunigavo iki mirties – 1768 m. balandžio 29 d.⁴⁰

³¹ Žr. Liucija Citavičiūtė, *op. cit.*, p. 350, Nr. 422.

³² [Johann Jacob Quandt], *op. cit.*, l. 26v; [Daniel Heinrich Arnoldt], *op. cit.*, p. 101; Friedwald Moeller, *op. cit.*, p. 99; *Das „Zwischenmanuskript“ zum Altpreußischen evangelischen Pfarrerbuch*, t. 6: *Saalfeld bis Szypulowski*, 2014, p. 1660.

³³ [Peter Gottlieb Mielcke], *op. cit.*, p. 52.

³⁴ [Georg Erler], *op. cit.*, p. 318.

³⁵ Žr. Liucija Citavičiūtė, *op. cit.*, p. 349, Nr. 390.

³⁶ [Johann Jacob Quandt], *op. cit.*, l. 108r, 109r; [Daniel Heinrich Arnoldt], *op. cit.*, p. 161, 163; Friedwald Moeller, *op. cit.*, p. 64, 116; *Das „Zwischenmanuskript“ zum Altpreußischen evangelischen Pfarrerbuch*, t. 6: *Saalfeld bis Szypulowski*, 2014, p. 1586.

³⁷ [Peter Gottlieb Mielcke], *op. cit.*, p. 52.

³⁸ [Georg Erler], *op. cit.*, p. 317.

³⁹ Plg. Liucija Citavičiūtė, *op. cit.*, p. 349, Nr. 388.

⁴⁰ [Johann Jacob Quandt], *op. cit.*, l. 81r; [Daniel Heinrich Arnoldt], *op. cit.*, p. 127; Friedwald Moeller, *op. cit.*, p. 117; *Das „Zwischenmanuskript“ zum Altpreußischen evangelischen*

6. **Heinrichas Grabau** (Heinrich Grabau, ?–po 1723): „*Henricus Grabau. Insterb: Borusf*“⁴¹ („Heinrichas Grabau, Įsruities prūsas“, veikiausiai pasirašyta paties Grabau). Į Karaliaučiaus universitetą imatrikuluotas 1723 m. spalio 16 d.: „[1723] 16. [Octobris.] Grabovius Hnr., Instera Pruss., stip. manu.“⁴² 1723-iaisiais jis galėjo būti šešiolikos–aštuoniolikos metų. Anksčiau kaip Lietuvių kalbos seminaro lankytojas neminėtas.

7. **Jacobas Friedrichas Naugardtas** (Jacob Friedrich Naugardt, 1694–1751): „*Jacob Friederich Naugardt. Tilf: Prusf[us]*“⁴³ („Jacobas Friedrichas Naugardtas, Tilžės prūsas“, veikiausiai įrašyta prašymą rašiusio Milkaus). Į Karaliaučiaus universitetą imatrikuluotas 1712 m. spalio 11 d.: „[1712] 11. [Octobris.] Naugadt [sic!] Jac. Frdr., Tilsen. Pruss., stip.“⁴⁴ 1723-iaisiais jam jau buvo sukakę dvidešimt devyneri, tai vyriausias to meto seminaristas. Anksčiau kaip Lietuvių kalbos seminaro lankytojas neminėtas. Po studijų kurį laiką dirbo rektoriumi Gumbinėje (vok. *Gumbinnen*), kunigu ordinuotas 1737 m. vasario 25 d. ir iki mirties – 1751 m. sausio 31 d. – kunigavo Širvintoje (vok. *Schirwindt*)⁴⁵.

8. **Frydrichas Volfas Naunynas** (Friedrich Wolf Naunyn / Naunien, ?–po 1723): „*Fridericus Wolff Naunyn Rag: Prusf[us]*“⁴⁶ („Frydrichas Volfas Naunynas, Ragainės prūsas“, veikiausiai pasirašyta paties Frydricho Volfo Naunyno). Į Karaliaučiaus universitetą imatrikuluotas 1723 m. rugsėjo 23 d.: „[1723] 23. [Septembris.] Naunyn Frdr. Wolf, Ragniten. Boruss.“⁴⁷ 1723-iaisiais jis galėjo būti šešiolikos–aštuoniolikos metų. Anksčiau kaip Lietuvių kalbos seminaro lankytojas neminėtas.

9. **Jobas Naunynas** (Hiob Naunyn / Naunien, ?–po 1723): „*Hiob Naunyn. Ragn. Prusf[us]*“⁴⁸ („Jobas Naunynas, Ragainės prūsas“, veikiausiai įrašyta Mil-

Pfarrerbuch, t. 6: *Saalfeld bis Szypulowski*, 2014, p. 1586 (Arnoldtas netiksliai jį vadino „Ernst Friedrich“, taip pat ir Moelleris).

⁴¹ [Peter Gottlieb Mielcke], *op. cit.*, p. 52.

⁴² [Georg Erler], *op. cit.*, p. 319.

⁴³ [Peter Gottlieb Mielcke], *op. cit.*, p. 52.

⁴⁴ [Georg Erler], *op. cit.*, p. 275.

⁴⁵ [Johann Jacob Quandt], *op. cit.*, l. 88r; [Daniel Heinrich Arnoldt], *op. cit.*, p. 131; Friedwald Moeller, *op. cit.*, p. 134; *Das „Zwischenmanuskript“ zum Altpreußischen evangelischen Pfarrerbuch*, t. 4: *Laasch bis Nutzelius*, 2013, p. 1251.

⁴⁶ [Peter Gottlieb Mielcke], *op. cit.*, p. 52.

⁴⁷ [Georg Erler], *op. cit.*, p. 318.

⁴⁸ [Peter Gottlieb Mielcke], *op. cit.*, p. 52.

kaus). Kaip ir aukščiau pasirašęs jo brolis Frydrichas Volfas, į Karaliaučiaus universitetą imatrikuluotas tą pačią dieną – 1723 m. rugsėjo 23 d.: „[1723] 23. [Septembris.] Naunyn Hiob., Ragniten. Boruss.“⁴⁹ Prie abiejų brolių pavardžių pažymėta: „fratres, stip. manu.“⁵⁰ 1723-iaisiais jis galėjo būti šešiolikos–aštuoniolikos metų. Anksčiau kaip Lietuvių kalbos seminaro lankytojas neminėtas.

10. **Ambrosius Abrahamowski's** (?–po 1723): „*Ambrosi[us] Abrahamowski. Goldapp. Pruff.*“⁵¹ („Ambrosius Abrahamovski's, Geldapės prūsas“, veikiausiai įrašyta Milkaus). Šį asmenį sudėtinga identifikuoti. Karaliaučiaus universitete XVIII a. 2-ąjį dešimtmetį testudijavo tik geldapiškis Christianas Abrammowski's, imatrikuluotas 1722 m. liepos 27 d.: „[1722] 27. [Julii.] Abrammowski Christ., Goldappen. Boruss.“⁵² Galimas dalykas, kad šis asmuo turėjo du vardus, kurių vienas (Christian) buvo užfiksuotas universiteto matrikulose, o kitas (Ambrosius) – prašyme. Pastarajame jo vardą ir pavardę įrašė Milkus, tad neatmestina, kad jis galėjo ir suklysti. Nei viena, nei kita pavarde toks Lietuvių kalbos seminaro lankytojas anksčiau neminėtas. 1723-iaisiais jis galėjo būti šešiolikos–aštuoniolikos metų.

Kaip matyti iš nurodytų kilmės vietų, visi lengvatų prašiusieji buvo kilę iš Prūsijos Lietuvos. Pusė jų – penki – iš Tilžės ar jos apylinkių: Piktupėnų (vok. *Piktupönen*), Rautenburkio (vok. *Rautenburg*), du – iš Ragainės, po vieną – iš Geldapės (vok. *Goldap*), Įsruities ir jos bažnytinei apskrčiai tuomet dar priklausiusių Pilupėnų (vok. *Pillupönen*)⁵³. Beje, Geldapė buvo prie pat pietinės Prūsijos Lietuvos ribos, tad čia, be lietuvių ir vokiečių, vartota ir lenkų kalba.

Prie visų dešimties jaunuolių pavardžių, be kilmės vietų, lotyniškai įrašytas ir etnonimas *Borussus* arba *Prussus* („prūsas“), tačiau jis liudijo ne etninę asmens kilmę, o geografinę erdvę, kurioje jis buvo gimęs ir užaugęs. Dauguma jų, kaip galima spręsti iš asmenvardžių, buvo vokiečių kilmės. Tiesa, gausi Šimelpenigių giminė į Prūsiją dėl religinio persekiojimo atsikėlė iš Olandijos XVI a.⁵⁴, bet XVIII a. pradžioje jos nariai turėjo būti jau suvokietėję. Ir tik

⁴⁹ [Georg Erler], *op. cit.*, p. 318.

⁵⁰ *Ibid.*, p. 318.

⁵¹ [Peter Gottlieb Mielcke], *op. cit.*, p. 52.

⁵² [Georg Erler], *op. cit.*, p. 314.

⁵³ Friedwald Moeller, *op. cit.*, p. 111.

⁵⁴ Vaclovas Biržiška, *Aleksandrynas. Senųjų lietuvių rašytojų, rašiusių prieš 1865 m., biografijos, bibliografijos ir biobibliografijos*, t. 2: *XVIII–XIX amžiai*, Vilnius: Sietynas, ²1990, p. 111.

vienintelio, paskutinio, prašytojo pavardė (Abrahamowski / Abramowski) ir iš dalies kilmės vieta (Geldapė) orientuoja į lenkišką kilmę.

Mažiausiai keturi iš prašymą pasirašiusių studentų – dvasininkų vaikai. Broliai Frydrichas Volfas ir Jobas Naunynai buvo sūnūs tuomečio Ragainės kunigo Jobo Naunyno (Hiob Naunyn / Naunien, ~1673/1675–1730), 1719 m. rugpjūčio 4 d. aprobavusio vadinamąjį *Lysijaus katekizmą*⁵⁵, o vėliau ketverius metus kunigavusio Tilžėje, lietuvių raštijos istorijoje jis žinomas kaip vienas vadinamojo *Quando Naujojo Testamento* (Karaliaučius, 1727) vertėjų. Dar du – Martynas ir Ernstas Gotfrydas Šimelpenigiai – buvo sūnūs Piktupėnų kunigo Martyno Šimelpenigio (1668–1735), savo parašu 1719 m. liepos 18 d. aprobavusio minėtojo katekizmo vertimą⁵⁶, bei jaunesnieji Adomo Frydricho Šimelpenigio (Adam Friedrich Schimmelpfennig, 1699–1763) broliai. Pastarieji, beje, vėliau tapo seminaro docento Milkaus svainiais, mat šis vedė jų seserį Reginą Loizą Šimelpenig (1702–1776).

Quando vadovaujamas Lietuvių kalbos seminaras žinomas kaip lietuvių raštijos darbuotojų ugdykla⁵⁷, ne vienas seminaristas vėliau mokė 1727 m. Halės universitete įkurtame Lietuvių kalbos seminare. Tarp 1723 m. žiemos semestro seminaristų minėtini bent du, kurių vėlesnę lituanistinę veiklą liudija įvairūs šaltiniai. Adomas Henrikas Pilgrimas buvo vienas iš pirmojo lietuviškos Biblijos leidimo (Karaliaučius, ¹1735) vertėjų ir antrojo leidimo (Karaliaučius, ²1755) korektorius. Jo pavardę šių leidinių pratarmėse minėjo pats vertimo ir leidybos organizatorius Quandtas⁵⁸. Pilgrimui priskiriamas

⁵⁵ Heinrich Johann Lysius, *Mažasis katekizmas*, pagal Berlyno rankraštį parengė Pietro U. Dini, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993, p. 144.

⁵⁶ *Ibid.*, p. 144.

⁵⁷ [Martin Ludwig Rhesa], *op. cit.*, p. 62–63; Martynas Liudvikas Rėza, *op. cit.*, p. 59–60, 83–84; Liucija Citavičiūtė, *op. cit.*, p. 227–319.

⁵⁸ Johann Jacob Quandt, [„Vorrede“], in: *BIBLIA, Tai eſti: Wiſſas Szwentas Raſſtas, Séno ir Naujo Teſtamento, Pagal Wokiſką Pėrguldiną D. Mertino Luteraus, Su kiekwienu Pėrfkyrimo trumpu Praneſimmu, ir reikalingu Paſzenklinnimu tų paczų Œodzų, kurrie kittinge Pėrfkyrimoſe randomi, Nū kellū Mokytojū Lietuwoj’ Lietuwiſkay pėrguldytas*, Karaláuoczujė: Ráſtais iſſpáuſtas pas Ioną Endriki Artungą, o pardúdamas pas Pilippą Kriftupą Kanteri, 1735; VUB RS: L_R 3246, l.)()(2r; Idem, „Vorrede“, in: *BIBLIA, Tai eſti: Wiſſas Szwentas Ráſtas, Séno ir Naujo Teſtamento, pagal Wokiſką Pėrfattimą D. Mertino Luteraus, Su kiekwienu Pėrfkyrimo trumpu Praneſimmu, ir reikalingu Paſzenklinnimu tu paczų Œodzų, kurrie kittinge Pėrfkyrimoſe randomi, Nū kellū Mokytojū Lietuwoj’ Lietuwiſkay pėrfattytas, Ir antrą Kartą iſſpáuſtas*, Karaláuoczujė: Randamas pas Pilippą Kriftupą Kanteri, 1755, l. 6r.

ir Johanno Hübnerio (1668–1731) veikalo *Zweimal 52 auserlesene biblische Historien aus dem Alten und Neuen Testamente* (Leipcigas, 1714) vertimas į lietuvių kalbą *Išskirstyti ir Šventam Rašte randami nusidavimai* (Karaliaučius, 1742)⁵⁹, nors Milkus 1725 m. gegužės 9 d. prašyme minėjo, kad versti šį veikalą pavesta jam⁶⁰, o Quandtas vėliau rankraštiniėje Prūsijos presbiterologijoje kaip vertėją nurodė Adomą Frydrichą Šimelpenigį⁶¹. Manoma, kad Pilgrimas baigė versti Pilypo Ruigio pradėtą Christiano Langhanseno postilę (Karaliaučius, 1750).

Martynas Šimelpenigis, baigęs studijas Karaliaučiuje, net šešerius metus, nuo 1734 iki 1740 m., buvo Halės universiteto Lietuvių kalbos seminaro docentas⁶². Be kitų archyvinių šaltinių, dalyvavimą tenykščiame seminare liudija, pavyzdžiui, jo įrašas alumnų knygoje *Album Alumnorum*:

*Martinus Schimelpennig || Pickup. Borusfus natus || a[nn]o 1706. menſe Octobr. Ac=||ceffit Academ: Regiomont: || 1723. die 9. Sept: Hallen: || 1734. die 9. Iunii et die ſubſeq. || Regia liberalitate frui coepit.*⁶³

(Martynas Šimelpenigis, Piktupėnų prūsas, gimęs 1706 m. spalio mėnesį. Į Karaliaučiaus akademiją priimtas 1723 m. rugsėjo 9 d., į Halės – 1734 m. birželio 9 d., o kitą dieną pradėjo džiaugtis karališkuoju dosnumu.)

Kad Šimelpenigis mokė Halės universiteto Lietuvių kalbos seminare, minėjo ir buvęs jo profesorius Quandtas savo presbiterologijoje:

⁵⁹ Agathon Harnoch, *Chronik und Statistik der evangelischen Kirchen in den Provinzen Ost- und Westpreußen*, Neidenburg: Druck und Verlag von S. Nipkow, 1890, p. 297; *Lietuvos TSR bibliografija*, ser. A: *Knygos lietuvių kalba*, t. 1: 1547–1861, Vilnius: Mintis, 1969, p. 320–321, Nr. 920.

⁶⁰ [Peter Gottlieb Mielcke], Prašymas Prūsijos karaliui Frydrichui Vilhelmui I dėl galutinai nesumokėtos Engelbrechto stipendijos, Karaliaučius, 1725.05.09; GStA PK: XX. HA Hist. StA Königsberg, EM 135 b, Nr. 77, l. 50v–51r.

⁶¹ [Johann Jacob Quandt, *Preußische Presbyterologie*, Karaliaučius, iki 1772]; GStA PK: XX. HA Hist. StA Königsberg, Hs, Nr. 2, t. 4, l. 125r.

⁶² Christiane Schiller, „Das Litauische Seminar in Halle (1727–1740) und seine Mitglieder. Auf Spurensuche“, in: *Acta Baltica*, 1994, t. 32, p. 198, 216.

⁶³ [Martin Schimelpennig], Įrašas alumnų knygoje „Album Alumnorum Mensæ Regiæ Borusficæ provincialis ex regia liberalitate adparatæ inde a Cal. Ian. MLCCXXVIII“, in: *Ordnung und Album des königlich preußischen Provinzial-Freitischs*, Halė, 1734-06-10; AFSt: W XX/III/5, l. [14v].

*Martinus Schimmelpfenning, Pik-||tupöna-Pruffus. || [...] ging er 1734. nach Halle || wofelbft er im Seminario Lithv. || bey 6. Jahr informirt.*⁶⁴

(Martynas Šimelpenigis, Piktupėnų prūsas. [...] 1734 m. išvyko į Halę, kur šešerius metus mokė Lietuvių [kalbos] seminare.)

Apibendrinti duomenys apie 1723 m. lapkričio 4 d. prašymo paliudytus teologijos studentus, tų metų žiemos semestrą lankiusius Lietuvių kalbos seminarą, pateikti 1 lentelėje.

Vardas, pavardė	Amžius	Kilmės vieta	Vėlesnė veikla
Georg Ernst Klemm (1701–1774)	22	Tilžė	Labguvos vokiečių diakonas ir lietuvių kunigas (1736–1741), Viliūnų kunigas (1741–1774)
Adam Heinrich Pilgrim (1702–1757)	21	Rautenburkis	Tilžės lietuvių bažnyčios precen-torius, Įsruties vokiečių diakono adjunktas (1727–1731), Įsruties vokiečių diakonas ir lietuvių kunigas (1731–1757), lietuviškų raštų rengėjas
Gottfried Schumacher (1704–1786)	19	Pilupėnai	Muldžių kunigo adjunktas (1729–1737), kunigas (1737–1786)
Martin Schimmelpfen-nig (1706–1778)	17	Piktupėnai	Halės universiteto Lietuvių kalbos seminaro docentas (1734–1740), Kintų kunigas (1740–1758), Priekulės kunigas (1758–1778)
Ernst Gottfried Schimmelpfennig (1704–1768)	19	Piktupėnai	Ragainės kunigas (1731–1768)
Heinrich Grabau (?–po 1723)	16/18 (?)	Įsrutis	–
Jacob Friedrich Naugardt (1694–1751)	29	Tilžė	Gumbinės rektorius (iki 1737), Širvintos kunigas (1737–1751)
Friedrich Wolf Naunyn / Naunien (?–po 1723)	16/18 (?)	Ragainė	–
Hiob Naunyn / Naunien (?–po 1723)	16/18 (?)	Ragainė	–

⁶⁴ [Johann Jacob Quandt], *op. cit.*, l. 108r.

Ambrosius [Christian] 16/18 (?) Geldapė –
Abrahamowski /
Abrammowski
(?–po 1723)

1 lentelė. 1723 m. žiemos semestro Lietuvių kalbos seminaro lankytojai (remiantis 1723 m. lapkričio 4 d. prašymu)

Remiantis Citavičiūtės sudarytu Lietuvių kalbos seminaro klausytojų sąrašu, 1723 m. žiemos semestrą jį turėjo lankyti ir šie keturi studentai, gavę alumnatą: Johannas Heinrichas Buschas (?–po 1723), Peteris Wilhelmas Falckas (1706–1769), Gabrielius Reczynski's (?–po 1723), Georgas Isidorius Te devius (?–po 1723)⁶⁵. Du iš jų – Falckas ir Reczynski's – 1723-iaisiais buvo ką tik įstoję į Karaliaučiaus universitetą: „[1723] 27. [Octobris.] Falck, Pe. Wilh., Insterburg. Pruss., iur.“⁶⁶, „[1723] 10. [Aprilis.] Reczynski Gabr., Lithvano-Polon., iur.“⁶⁷ Pastarasis, beje, studijuoti į Karaliaučių buvo atvykęs iš Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės. Tik vienintelis Falckas, nuo 1729 m. rudens lankęs ir Halės Lietuvių kalbos seminarą⁶⁸, buvo išventintas kunigu: 1732 m. birželio 30 d. jis paskirtas Medenavos (vok. *Medenau*) kunigo adjunktui, o nuo 1734 m. iki mirties – 1769 balandžio 24 d. – buvo tenykštis kunigas⁶⁹.

Lietuvių kalbos seminaro lankytojų skaičius tiek XVIII, tiek XIX a., kaip liudija archyviniais šaltiniais paremti tyrimai, labai svyravo – nuo keleto iki trijų dešimčių⁷⁰. Kol kas nėra duomenų, ar šie keturiolika seminaristų buvo visi 1723 m. žiemos semestrą seminarą lankę jaunuoliai.

Apibendrinant pasakytina, kad iš dešimties prašymą pasirašiusių teologijos studentų trys – Pilgrimas, Martynas Šimelpenigis ir Schumacheris – jau buvo žinomi iš ankstesnių tyrimų kaip seminaro lankytojai, nors nebūtinai

⁶⁵ Liucija Citavičiūtė, *op. cit.*, p. 332, Nr. 37, p. 333, Nr. 72, p. 347, Nr. 347, p. 352, Nr. 458.

⁶⁶ [Georg Erler], *op. cit.*, p. 319.

⁶⁷ *Ibid.*, p. 318.

⁶⁸ Christiane Schiller, *op. cit.*, p. 210.

⁶⁹ [Daniel Heinrich Arnoldt], *op. cit.*, p. 13; Friedwald Moeller, *op. cit.*, p. 92; Christiane Schiller, *op. cit.*, p. 210; *Das „Zwischenmanuskript“ zum Altpreußischen evangelischen Pfarerbuch*, t. 2: Daase–Gyzicki, 2013, p. 472.

⁷⁰ [Martin Ludwig Rhesa], *op. cit.*, p. 56, 61, 64, 66–68; Martynas Liudvikas Rėza, *op. cit.*, p. 53, 59, 61, 64, 66; 79, 83, 85, 87–88; Danuta Bogdan, *op. cit.*, p. 409, 411, 421; Fritz Terveen, *op. cit.*, p. 119.

jį lankę kaip tik tuo metu. Kitų septynių seminaristų pavardes šis prašymas liudija pirmą kartą. Taigi pastarieji papildė sąrašą ligi šiolei jau nustatytų 526 asmenų, seminarą lankusių nuo jo veiklos pradžios iki 1883 m.⁷¹

LIETUVIŲ KALBOS SEMINARO LANKYTOJŲ PRAŠYMO OBJEKTAS – LENGVATOS

1723 m. lapkričio 4 d. į Prūsijos karalių Frydrichą Vilhelmą I kreiptasi dėl lengvatų – vietų alumnate ir konvikte – jį pasirašantiems teologijos studentams, vadinantiems save *lituviais* („Littauer“) ir tuo metu lankantiems Lietuvių kalbos seminarą:

Alß fallen Ewr: Königl: *Ma-||jeftæt* wir unten benante **Littauer** in aller=*||* tieffter *devotion* zu Fuß, allerunterthänigft bitten=*||* de, es geruhen Ewr: Königl. *Majestæt* die Allergnä=*||* digft verheißene hohe Königl. Gnade zum würcklichen *|| effect* zu bringen, und den *Senatum Academicum* *||* dahin zu vermögen, daß wir höchstarme **Littauer** *||* theils ins *alumnat*, theils als *ordinaire prænu-||meranten* ins *Convictorium Regium* eheftens *re-||cipiret*, und weil wir hierauf schon eine genau=*||* me Zeit warten müssen, andern *Expectanten* vor=*||*gezogen werden mögen.⁷²

(Tad mes, žemiau išvardyti **lituviai**, labiausiai atsidavę puolame Jūsų Karališkajai Didenybei į kojas, nusižeminę prašydami Jūsų Karališkąją Didenybę teiktis iš tiesų gailėstingai suteikti pažadėtąją aukščiausią karališką malonę ir įpareigoti akademijos Senatą, kad kaip galima greičiau dalis mūsų, itin varganų **lietuvių**, būtume priimti į alumnatą, dalis – kaip tikrieji nariai į karališkąjį konviktą, o kadangi dėl to jau ilgokai privalėjome laukti, kad turėtume pirmenybę prieš kitus pretendentes.)

Karaliaučiaus universiteto studentams, tarp jų ir lietuviams, lengvatos teiktos nuo pat šios studijų institucijos įkūrimo XVI a. Dar kunigaikštis Albrechtas Brandenburgietis (1490–1568, valdė 1525–1568), siekdamas, kad jo valdomai

⁷¹ Šių seminaro lankytojų biogramas žr. Liucija Citavičiūtė, *op. cit.*, p. 329–355.

⁷² [Peter Gottlieb Mielcke], Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaro lankytojų vardu rašytas prašymas Prūsijos karaliui Frydrichui Vilhelmui I dėl lengvatų, Karaliaučius, 1723.11.04; APO: Universität, 1646/452, p. 51–52.

protestantiškai ir daugiatautei valstybei universitetas parengtų pakankamai Bažnyčios tarnų ir mokytojų, nepasiturintiems teologijos studentams įsteigė alumnatą (iš pradžių 24, vėliau 28 vietas)⁷³. Kad kunigų bei mokytojų nestigtų ir lietuviškos bei lenkiškos parapijoms, universitete studijuojantiems lietuvių ir lenkų jaunuoliams alumnate skirta po 8 vietas⁷⁴ (alumnato nuostatus žr. toliau). Ne prieglobstį, bet maitinimą teikusio konvikto lengvatą galėjo gauti ir kitų fakultetų studentai, tačiau teologiją studijuojantiems vietų vis tiek skirta daugiausia⁷⁵. Vėliau, kai etninių lietuvių, studijuojančių Karaliaučiaus universitete, radosi vis mažiau, tos lengvatos pradėtos skirti ir vokiečiams, kilusiems iš šiaurytinės Prūsijos Kunigaikštystės, o vėliau Prūsijos Karalystės dalies – Prūsijos Lietuvos⁷⁶. Siekiant pabrėžti kilmę iš lietuviškų daugiatautės Prūsijos valstybės apskričių, ten gimę ir augę vokiečiai neretai vadinti ar patys save vadino *Litauer*, nors tai neturėjo nieko bendra su tikrąja etnine jų tapatybe (plg. jau minėtą prie visų dešimties studentų pavardžių įrašytą etnonimą *Borussus* ar *Prussus*). Apskritai tuo metu vartotas etnonimas *Litauer* ar *Lithuanus* turėjo tris reikšmes: ne tik „esantis lietuvių tautybės“, bet ir „gimęs ar augęs Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje“ bei „gimęs ar augęs Prūsijos Lietuvoje“.

Iki XVIII a. 3-iojo dešimtmečio pradžios, kai rašytas seminaro lankytojų prašymas, Prūsijos valdovai buvo išleidę ne vieną reskriptą ir potvarkį dėl stipendijų bei lengvatų Karaliaučiaus universiteto studentams. Dar tik būsimąjo Lietuvių kalbos seminaro lankytojams stipendijos ir lengvatos konvikte bei alumnate pirmą kartą, regis, numatytos 1718 m. birželio 27 d. karaliaus reskripte Teologijos fakultetui (jį pasirašė vietinės Prūsijos vyriausybės narys Christophas Alexanderis von Rauschke)⁷⁷. Raginant šio fakulteto atstovus

⁷³ [Daniel Heinrich Arnoldt], *D. Daniel Heinrich Arnoldts, ausführliche, und mit Urkunden verfehene Historie der Königsbergischen Univerſität. Erfter Theil*, Königsberg in Preußen: verlegt und druckts Johann Heinrich Hartung, 1746, p. 285.

⁷⁴ *Ibid.*, p. 287.

⁷⁵ *Ibid.*, p. 315.

⁷⁶ *Ibid.*, p. 287–288.

⁷⁷ Publikuota: „Rescript wegen Aufrichtung eines littaufchen Seminarii“, in: [Daniel Heinrich Arnoldt], *D. Daniel Heinrich Arnoldts Zusatzze zu seiner Historie der Königsbergischen Univerſität, nebst einigen Verbesserungen derselben, auch zweyhundert und funfzig Lebensbeschreibungen Preußischer Gelehrten*, Königsberg in Preußen: im Verlag sel. Johann Heinrich Hartungs Wittwe, 1756, Beylage Nr. 28, p. 36–37.

teikti siūlymus, kaip pagerinti kunigų ir mokytojų rengimą Prūsijos Lietuvos parapijoms, stipendijos ir lengvatos minėtos kaip viena iš priemonių paskatinti vokiečių jaunuolius mokytis lietuvių kalbos:

wenn gewisse Teutsche, fo dem Studio theologico sich gewidmet, die littauische Sprache zu erlernen sonderbaren Fleiß anwenden, und um solchen Zweck desto besser zu erreichen, mit einigen Beneficiis, entweder des Convictorii oder Alumnatus allhier, oder auch mit Stipendiis verforget, und zu Acqvirirung solider Wißenschaft aufgemuntert, wie nicht minder zum gottfeligen Wandel angeführet würden.⁷⁸

(tarp teologijos studentų yra vokiečių, kurie labai stropiai mokosi lietuvių kalbos, o jie mokytųsi dar uoliau, jeigu gautų lengvatų – [nemokamą maitinimą] konviktorijoje arba vietų alumnate, o gal stipendiją, ir taip būtų paskatinti siekti rimtų mokslų ir dievobaimingo gyvenimo.⁷⁹)

Stipendijomis jau įkurto Lietuvių kalbos seminaro lankytojams itin rūpinosi pirmasis jo vadovas Lysius, siekęs, kad seminaristams būtų skirta net trečdalis visų teologijos studentams priklausančių stipendijų⁸⁰.

Quando ir Mansbergo 1723 m. parengtame pirmajame Lietuvių kalbos seminaro statute, penktajame punkte, neturtingiems studentams taip pat numatytos alumnato ir konvikto lengvatos, be to, užsimenama ir apie stipendijas:

§ 5. || Denen armen *Studiosis* soll das *Beneficium Alumnatus Con-*||*victorii*, woraus aber denen, fo sich von den Deutſchen dazu be=||quemen würden, zu Statten kommen; auch stände es noch zu || überlegen, ob nicht denen *Studiosis* einige *Stipendia* zugewandt || oder auch von einigen *Stipendiis* nur etwas Weniges ab=||gegeben werden könnte.⁸¹

(§ 5. Neturtingiems studentams turi būti skiriamos lengvatos: [vieta] alumnate ir konviktorijoje; jos ypač taikytinos vokiečiams, norintiems mokytis lietuvių kalbos.

⁷⁸ *Ibid.*, p. 37.

⁷⁹ Liucija Citavičiūtė, *op. cit.*, p. 41, 43.

⁸⁰ Ona Aleknavičienė, *op. cit.*, p. 26–28.

⁸¹ [Johann Jacob Quandt, W. H. von Mansberg], *op. cit.*, p. 58.

Be to, dar reikėtų pasvarstyti, ar nebūtų galima skirti studentams keletą specialių stipendijų arba pervesti dalį lėšų iš kitų stipendijų [fondo].⁸²⁾

Šis statuto punktas, regis, suformuluotas atsižvelgiant į 1718 m. birželio 27 d. karaliaus reskriptą.

Iš 1723 m. lapkričio 4 d. prašymo matyti, kad stropiems atkurtojo Lietuvių kalbos seminaro lankytojams alumnato ir konvikto lengvatos žadėtos ir vos prieš penkis mėnesius atsiųstame 1723 m. birželio 14 d. Prūsijos karaliaus reskripte:

Da Ewr: Königl: *Majestæt* vermittelt Aller=||gnädigstem *Rescript* vom 14ten *Junii a. c.* || denen sich der Littaufchen Sprache beflei=||ßenden, und in dem neu=*etablirten* || *Seminario Lithvanico* fleißig *studiren*=||den *Studiofis Theologiæ* auß hohen Kö=||nigl. Gnaden das *Beneficium Com-||munis Convictorii* und *alumnatus* || aufs neue Allergnädigft angedeihen laßen; || So erkennen wir höchft bedürfftigen Lit=||tauer folche hohe Gnade mit allerunter=||thänigstem Danck.⁸³

(Kadangi Jūsų Karališkoji Didenybė maloninguoju šių metų birželio 14 d. reskriptu teologijos studentams, besistengiantiems išmokti lietuvių kalbos ir stropiai bestudijuojantiems naujai įkurtame Lietuvių [kalbos] seminare, iš aukščiausios karališkosios malonės vėl gailestingai suteikė konvikto bendruomenės ir alumnato lengvatų, tai mes, itin neturtingi lietuviai, reiškiamo už tokią didžią malonę nuolankiausia dėkingumą.)

Be 1723 m. gegužės 20 d. aprobuoto Lietuvių kalbos seminaro statuto ir 1723 m. birželio 14 d. Prūsijos karaliaus reskripto, tuo metu lengvatų skyrimo tvarką reglamentavo dar vienas dokumentas – Karaliaučiaus universiteto alumnato nuostatai⁸⁴. Pirmajame punkte „De Numero Alumnorum“ („Apie

⁸² Liucija Citavičiūtė, *op. cit.*, p. 53.

⁸³ [Peter Gottlieb Mielcke], *op. cit.*, p. 50.

⁸⁴ Publikuota: „Leges Alumnorum in Academiâ Regiomontanâ“, in: [Georg Grube], *CORPUS CONSTITUTIONUM PRUTENICARUM, Oder Königliche Preu iische Reichs=Ordnungen/ EDICTA und MANDATA Sambt unterschiedenen RESCRIPTEN, Welche mit Sr. Königl. Majest t in Preuffen Allergn digften CONSENS zusammen getragen/ Und In drey Theil/ In Deffen Erstem Kirchen= Schulen= Univerfit ten= Confistorial- Matrimonial- Hofspital- Kloster= und Stipendien= Im Andern Justitz= Wechsel= und Wett= Im Dritten Militair- Lehn= Jagt= Forft= Poft=*

alumnų skaičių“) nurodoma, kad į alumnatą turi būti priimama dvylika vokiečių, aštuoni lenkai ir aštuoni lietuviai, o jei kuriais metais lenkų ar lietuvių būtų mažiau, tuomet nepanaudotos lėšos turi būti atidedamos ir kitais metais skiriamos didesniai lenkų ar lietuvių skaičiui (šio punkto ištrauka, beje, pridėta prie prašymo kaip priedas, labai tikėtina, kad Milkus citavo alumnato nuostatus, publikuotus 1721 m. Georgo Grube's, žr. 149 išn.).

1723 m. lapkričio 4 d. seminaro lankytojų prašymą skirti lengvatų vizavo konsistorijos teisininkas Christofas Friedrichas Reimannas: „*rog: subscripsi* || Chriftof Friedrich || Reimann *Confist:* || *Advoc{::}*“⁸⁵ Galbūt jo parašas turėjo užtikrinti, kad šie teologijos studentai iš tiesų stropūs, o jų materialinė padėtis sunki, tad lengvatos jiems būtinos, jog galėtų tęsti studijas.

PETRAS GOTLYBAS MILKUS – PIRMASIS ATKURTOJO LIETUVIŲ KALBOS SEMINARO DOCENTAS

Nors 1723 m. lapkričio 4 d. prašymą pasirašė dešimt Teologijos fakulteto studentų, bet tekstas, kaip minėta, rašytas Petro Gotlybo Milkaus ranka. Kad rašė Milkus, nors jo pavardė ir niekur neminima, nustatyta jau anksčiau pasitelkus rašysenos analizę, t. y. palyginus šio dokumento ir neabejotinų Milkaus autografo braižą⁸⁶ (plg. 1 pav. ir straipsnio pabaigoje publikuojamo dokumento faksimilę). Milkus – pirmasis žinomas Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaro docentas (lot. *docens* – mokantis), arba mokytojas⁸⁷, lietuvių raštijos veikėjas, Kristijono Gotlybo Milkaus (Christian Gottlieb Mielcke, 1733–1807) ir Danieliaus Frydricho Milkaus (Daniel Friedrich Mielcke, 1739–1818) tėvas.

*Commer= und Policey-Sachen/ befindlich. Nebst einem vollständigen Register. Herausgegeben D. George Grube/ Königlich Preuß. Hoff=Gerichts=Raht, Königsberg: gedruckt bey Iohann Stelter, MDCCXXI, p. 250–255; „Leges Alumnorum in Academia Regiomontana“, in: [Daniel Heinrich Arnoldt], *D. Daniel Heinrich Arnoldts, ausführliche, und mit Urkunden verfehene Historie der Königsbergischen Univerfität. Erfter Theil*, Beylage Nr. 92, p. 461–462.*

⁸⁵ [Peter Gottlieb Mielcke], *op. cit.*, p. 53.

⁸⁶ Birutė Triškaitė, *op. cit.*, p. 75.

⁸⁷ Liucija Citavičiūtė, *op. cit.*, p. 211.

über das alle in dem von Sr. Königl. Maje-
 ſtät allergnädigt etablirten Seminario Lith-
 vanico die Lithuanische Sprache, jedoch sonder rini,
 zur Doucker, zur Docirau vornehmlich abhand-
 len, zur höchsten Subsistence aber nicht die gering-
 ſten Mittel ſehen. Daß die Sr. Königl. Maje-
 ſtät in ſolcher allernützlichſt, Dabte gerühret

Königsberg
 den 8ten Novbr.
 Anno 1723.

allernützlichſt
 Königsberg den 8ten
 Novbr. Gottlieb Miltke.
 Theol. Stud.

1 pav. Petro Gotlybo Milkaus 1723 m. lapkričio 8 d. prašymo fragmentai; GSStA PK: XX. HA Hist. StA Königsberg, EM 135 b, Nr. 77, l. 38v, 39r

Karaliaučiaus universitete iš Tilžės kilęs Milkus studijavo nuo 1712 m. Dar nesulaukęs septyniolikos, jis imatrikuluojamas 1712-ųjų gegužės 12 d.: „[1712] 12. [Maii.] Mielcke Pe. Gottlieb, Tilsa-Pruss., stip.“⁸⁸ Antras įrašas universiteto matrikuloje 1724 m. rugsėjo 27 d. liudija, kad Milkus buvo pametęs imatrikuliacijos pažymėjimą, kuris jam tąsyk pakartotinai išduotas: „[1724] 27. [Septembris.] Mielcke Pe. Gottlieb, Tilsen. Pruss., sub Pro-Rec- toratu Beati Dni. Mag. Wegeri, Linguarum Orientalium P. P. Ordinarii, die 12. Maji 1712. inſcriptus, testimonii matriculae iacturam fecit, inde aliud a me testimonium matriculae rogans accepit.“⁸⁹ Pasak Vaclovo Biržiškos, uni- versitete jis iš pradžių studijavo teisę⁹⁰, tačiau tai patvirtinančių archyvinių dokumentų kol kas nerasta. Kad ir kaip ten būtų, 1722 m. Milkus jau tikrai studijavo Teologijos fakultete, mat tų metų sausio 7 d. prašymą, adresuotą

⁸⁸ [Georg Erler], *op. cit.*, p. 273.

⁸⁹ *Ibid.*, p. 322.

⁹⁰ Vaclovas Biržiška, *op. cit.*, p. 52.

Tilžės miesto burmistrui, jis pasirašė kaip teologijos studentas: „Peter Gottlieb Mielcke. || *Theol. Stud.* || [...] 7 *Januarii* || Anno 1722.“⁹¹

Tebestudijuodamas universitete Milkus pradėjo dėstyti Lietuvių kalbos seminare, o sykiu ir darbuotis prie lietuviškų raštų. Vienas ankstyviausių jo bandymų – rankraštinio vokiečių–lietuvių kalbų žodyno *Clavis Germanico-Lithvana* (po 1680) pildymas, veikiausiai siekiant jį parengti spaudai ir išleisti kaip mokymo priemonę seminare⁹². Vis dėlto Milkus labiausiai žinomas kaip vienas iš pirmosios spausdintos lietuviškos Biblijos (Karaliaučius, 1735) vertėjų bei jos korektorius – jo pavardę, kaip ir minėtojo seminaristo Pilgrimo (žr. aukščiau), nurodė Quandtas šios knygos pratarinėje⁹³. Be to, Milkus prisidėjo ir rengiant Naująjį Testamentą (Karaliaučius, 1727)⁹⁴ bei naują oficialųjį lietuvišką giesmyną *Iš naujo perveždėtos ir pagerintos giesmių knygos* (Karaliaučius, 1732), kuriame išspausdinta devyniolika jo verstų giesmių. 1732–1733 m. į lietuvių kalbą vertė karaliaus įsakus.

1726 m. vasario 11 d. Karaliaučiaus Pilies bažnyčioje vyriausiojo rūmų pamokslininko ir savo profesoriaus Quandto ordinuotas kunigu⁹⁵, Milkus Prūsijos Lietuvoje kunigavo dvidešimt septynerius metus: 1726–1735 m. – Jurbarke (vok. *Georgenburg*), o 1736–1753 m. – Mielkiemyje (vok. *Mehlkehmen*)⁹⁶.

Kad prašymo tekstą rašė ne patys seminaro lankytojai, atrodo paaiškinama: net penki iš dešimties prašytojų buvo prieš mėnesį ar kelis – 1723 m. birželį–spalį – įstoję į universitetą, dar labai jauni, tad stokojo įvairiausio pobūdžio raštų Prūsijos karaliui ar vietinei Prūsijos vyriausybei rengimo patirties. Tai,

⁹¹ Peter Gottlieb Mielcke, Prašymas Tilžės miesto burmistrui dėl Flottwellio stipendijos, Karaliaučius, 1722.01.07; GStA PK: XX. HA Rep. 150, Nr. 268, t. 4, l. 25r–32r. Už šioje archyvo byloje saugomų dokumentų nuorodą dėkoju doc. dr. Žavintai Sidabraitėi.

⁹² Apie Milkaus prieraišų identifikavimą žodyne, jų pobūdį, šaltinius ir datavimą žr. Birutė Triškaitė, *op. cit.*, p. 39–86.

⁹³ Johann Jacob Quandt, [„Vorrede“], in: *BIBLIA, Tai esti: Wiffas Szwentas Raftas, Séno ir Naujo Testamento, Pagal Wokišką Pėrguldimą D. Mertino Luteriaus, Su kiekwienu Pėrfkyrimo trumpu Pranešimmu, ir reikalingu Paženklinnimu tū paczū Žodzū, kurrie kittinge Pėrfkyrimofe randomi, Nū kellū Mokytojū Lietuwoj’ Lietuwijškay pėrguldytas*, l.)() (2r.

⁹⁴ Žavinta Sidabraitė, *Kristijonas Gotlybas Milkus. Gyvenimas ir literatūrinė veikla*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2006, p. 13–14.

⁹⁵ [Johann Jacob Quandt, *Preußische Presbyterologie*, Karaliaučius, iki 1772]; GStA PK: XX. HA Hist. StA Königsberg, Hs, Nr. 2, t. 4, l. 13v.

⁹⁶ Apie Petro Gotlybo Milkaus gyvenimą ir lituanistinę veiklą plačiau žr.: Žavinta Sidabraitė, *op. cit.*, p. 11–17; Birutė Triškaitė, *op. cit.*, p. 39–86.

kad Milkus ėmėsi už juos parašyti prašymą, tikriausiai lėmė ne tiek vyresnis amžius (tuomet jis ėjo dvidešimt aštuntuosius), mat buvo ir vyresnis už jį asmuo – dvidešimt devynerių Naugardtas. Labiausiai tikėtina, kad šitai nulėmė Milkaus statusas seminare: tuo metu jis turėjo būti ne eilinis seminaro lankytojas, o docentas, ne tik puikiai mokėjęs lietuvių kalbą ir turėjęs gerų teologijos žinių, bet ir sukaupęs kitokios patirties ir turbūt jautęs atsakomybę bei suvokęs pareigą padėti savo mokiniams, o sykiu ir moksladraugiams. Kita vertus, sklandžiu seminaro darbu ir kuo didesniu seminaristų skaičiumi labiausiai turėjo būti suinteresuotas seminaro vadovas Quandtas, tad neatmestina, kad jis galėjo pavesti Milkui parašyti tokį prašymą. Neabejotina viena: Milkus tuo metu jau mokėjo formuluoti įvairaus žanro raštus – gebėjęs itin argumentuotai ir įtaigiai (p)rašyti liudija archyvuose išlikę jo prašymai skirti stipendiją ar pratęsti naudojimosi kokia nors lengvata laiką dar iš studijų laikų. Iš tokių raštų minėtinas 1723 m. lapkričio 8 d. prašymas, adresuotas karaliui, dėl galutinai nesumokėtos Engelbrechto stipendijos – jis rašytas praėjus vos keturioms dienoms nuo lapkričio 4-osios⁹⁷. Vadinasi, ir Milkui tuo metu reikėjo materialinės paramos, tad jei jis būtų buvęs seminaro klausytojas, veikiausiai būtų įrašęs ir savo pavardę lapkričio 4 d. prašyme ir neieškojęs kito paramos šaltinio. Taigi Milkaus ranka, bet studentų vardu rašytas prašymas netiesiogiai patvirtina ankstesnį Žavintos Sidabraitės teiginį, kad seminare docentauti jis turėjo jau 1723 m.⁹⁸ O galutinai tai įrodo minėtasis 1723 m. lapkričio 8 d. prašymas: čia Milkus mini, kad jau yra paskirtas seminare mokyti lietuvių kalbos (žr. 1 pav.):

in dem von Ewr: Königl: Ma-||*jeftæt* Allergnädigft *etablirten Seminario Lith-||vanico* die Littauffche Sprache, jedoch fonder eini=||ges *douceur*, zu *dociren* erneñet worden, || zu benöhtigter *Subfiftence* aber nicht die gering=||ften Mittel habe.⁹⁹

(buvau paskirtas, bet be jokio atlygio, mokyti lietuvių kalbos Jūsų Karališkosios Didenybės malone įsteigtame Lietuvių [kalbos] seminare, tačiau pragyvenimui neturiu nė menkiausių lėšų.)

⁹⁷ Peter Gottlieb Mielcke, Prašymas Prūsijos karaliui Frydrichui Vilhelmui I dėl galutinai nesumokėtos Engelbrechto stipendijos, Karaliaučius, 1723.11.08; GStA PK: XX. HA Hist. StA Königsberg, EM 135 b, Nr. 77, l. 38r–39v.

⁹⁸ Žavinta Sidabraitė, *op. cit.*, p. 17.

⁹⁹ Peter Gottlieb Mielcke, *op. cit.*, l. 38v.

1723 m. lapkričio 4 d. rašytas prašymas svariai pagrįstas: pačiame pirmajame sakinyje paminėtas karaliaus Frydricho Vilhelmo I 1723 m. birželio 14 d. reskriptas, numatantis alumnato ir konvikto lengvatas stropiems Lietuvių kalbos seminaro lankytojams, ir pridėtas prie prašymo priedas – ištrauka iš Karaliaučiaus universiteto alumnato nuostatų, tiksliau, iš pirmojo punkto dėl alumnų skaičiaus bei lengvatų lietuvių kilmės (ir apskritai iš Prūsijos Lietuvos kilusiems) studentams. Tikėtina, kad karaliaus reskriptą, o gal ir abu dokumentus Milkui pateikti galėjo seminaro vadovas Quandtas.

PRŪSIJOS VYRIAUSYBĖS POTVARKIAI:

1723 M. LAPKRIČIO 11 D. IR GRUODŽIO 16 D.

1723 m. lapkričio 8 d. vietinės Prūsijos vyriausybės kanceliarijoje Karaliaučiuje užregistruotas dešimties Lietuvių kalbos seminaro lankytojų prašymas sulaukė greitos reakcijos. Karaliaus Frydricho Vilhelmo I vardu veikę Prūsijos vyriausybės nariai, arba slaptieji tarėjai, – magistras Christophas Alexanderis von Rauschke, kancleris Ludwigas von Ostau ir oberburggrafas Dietrichas von Tettau – jau 1723 m. lapkričio 11 d., t. y. praėjus vos trimis dienoms nuo prašymo gavimo, pasirašė Karaliaučiaus universiteto rektoriui Georgui Emmerichui ir senatui adresuotą potvarkį, kuriame nurodė, kad Lietuvių kalbos seminaro lankytojams būtų skirtos prašomos lengvatos iš karto, kai tik atsiras laisvų vietų alumnate ar konvikte:

Was die Studiofi lithtaufcher Geburt wegen Genußung der ihnen verheißenen Beneficien in dem Beyschluß allerunterthänigft vorgeftellet und gebeten, das ift um fo viel mehr billig, da es nicht nur denen academifchen Conftitutionibus gemäß, fondern auch kraft der unter Unferer eigenen hohen Hand ergangenen Verordnung, die in dem aufgerichteten Seminario lithvanico fich befindende Studiofi vornemlich verforget werden müßen. Wir befehlen euch demnach hie mit allergnädigft fothaner heilfamen Entfchließung behöriges Genügen zu leiften, und jetzige Supplicanten, zumalen fie gar dürftig, bey den erft fich erledigenden Stellen in hiefiges Alumnat, wie auch theils diefelben ins Convictorium vor allen andern aufzunehmen, und fie, wie gewöhnlich, verpflegen zu laßen.¹⁰⁰

¹⁰⁰ Publikuota: „Rescript, die Verforgung der Studioforum aus den Seminariis mit den Beneficiis betreffend“, in: [Daniel Heinrich Arnoldt], *D. Daniel Heinrich Arnoldts Zufätze zu*

(Tai, ką lietuvių kilmės studentai [pridedamame] priede nuolankiausiai praneša dėl naudojimosi jiems pažadėtomis lengvatomis ir [ko] prašo, yra tuo labiau teisėta, kadangi ne tik pagal akademijos statutą, bet ir remiantis Mūsų pačių aukščiausia ranka išleistu potvarkiu¹⁰¹, pirmiausia turi būti aprūpinti atidarytame Lietuvių [kalbos] seminare besimokantys studentai. Taigi šiuo [raštu] Mes maloningai jums įsakome šitą naudingą nutarimą deramai vykdyti ir šiuos prašytojus, kadangi jie visai neturtingi, vos tik atsiradus laisvų vietų, pirmiau už kitus priimti į čionykštį alumnatą, o kai kuriuos – į konviktą ir juos, kaip įprasta, aprūpinti.)

Karaliaučiaus universiteto vyresnybė neskubėjo vykdyti nurodymo, kaip tikėtasi, tad po mėnesio – gruodžio 16 d. – tie patys tarėjai karaliaus vardu nusiuntė dar vieną potvarkį, kuriame priekaištavo, kad ankstesnio nutarimo vykdymas atidėliojamas, ir pakartotinai, tik dar griežčiau nurodė, jog į konviktą ar alumnatą nedelsiant būtų priimti Lietuvių kalbos seminaro lankytojai, bet šįkart – jau tik aštuoni:

Wir [...] befehlen Euch [...] hiemit || in Gnaden, auch zugleich alles || Ernftes, die behörige Veranstaltung fo[=]||fort zu machen, das **achte von denen** || **Litthaufchen Seminariften** in das hiefige || *Convictorium* oder *Alumnat* ohne eintzi=||ges weitere verzögern *recipiret*, vnd || zwar felbige nicht an den fo genandten || *Expectanten*=Tifch, wobey Sie wochentlich || 45. gl. zahlen müßen, fondern an || denen ubrigen Tifchen, bey welchen nur 8. bis 23. gl. preußl. zu erlegen || feynd, als *Ordinarij* <<-d> auffgenommen werden.¹⁰²

(Mes maloningai, o sykiu ir kuo griežčiausiai šiuo [raštu] Jums įsakome tuoj pat imtis reikiamų veiksmų, kad **aštuoni lietuviai seminaristai** be jokio tolesnio delsimo būtų priimti į čionykštį konviktą ar alumnatą, ir ne prie vadinamojo *pretendentų stalo*, kur kas savaite jie privalėtų sumokėti 45 grašius, bet kaip tikrieji nariai prie kitų stalų, kur mokėtina tik nuo 8 iki 23 prūsiskų grašių.)

feiner Historie der Königsbergfchen Univerfität, nebst einigen Verbefserungen derselben, auch zweyhundert und funfzig Lebensbefchreibungen Preußifcher Gelehrten, Beylage Nr. 29, p. 38.

¹⁰¹ Tikriausiai omenyje turimas Milkaus rašytame prašyme minėtas 1723 m. birželio 14 d. karaliaus reskriptas.

¹⁰² Prūsijos vyriausybės potvarkis Karaliaučiaus universiteto rektoriui ir senatui dėl lengvatų Lietuvių kalbos seminaro lankytojams skyrimo, Karaliaučius, 1723.12.16; APO: Universität, 1646/452, p. 56–57.

Koreguoti ankstesnę savo sprendimą slaptuosius tarėjus galbūt vertė Karaliaučiaus universiteto vyresnybės atsakymas į pirmąjį potvarkį. Antrasis Prūsijos vyriausybės potvarkis suponuoja, kad universiteto senatas teisinosi, jog visos lietuviams numatytos vietos alumnate ir konvikte jau užimtos. Neatsitiktinai antrajame potvarkyje tarėjai pabrėžė, kad tie lietuviai, kurie jau naudojami lengvatomis, jas gavo dar prieš seminaro atkūrimą („*ante foundationem femi=||narij*“), t. y. prieš 1723 m. Paminėję tais pačiais metais, prieš kiek daugiau nei pusmetį, karaliaus patvirtintą Lietuvių kalbos seminaro statutą, numatantį lengvatas seminaristams, tarėjai šįkart vadovavosi alumnato nuostatais, kuriuose gana aiškiai apibrėžtas bendras universitete studijuojančių lietuvių alumnų skaičius – „*ex Litvanis [...] octo*“ („aštuoni [...] lietuviai“), ir lengvatų įsakė skirti aštuoniems iš Prūsijos Lietuvos kilusiems seminaro lankytojams.

Kaip spręstina iš toje pačioje archyvo byloje saugomo 1723 m. gruodžio 28 d. Karaliaučiaus universiteto rektoriaus ir senato rengto Prūsijos vyriausybei rašto juodraščio, lengvatų prašiusiems Lietuvių kalbos seminaro lankytojams rekomenduota pasitelkti kantrybę ir laukti, kol alumnate arba konvikte iš tiesų atsiras laisvų vietų¹⁰³. Vis dėlto tai nesutrukdė bent daugumai seminaristų tęsti pradėtas studijas: archyviniai šaltiniai liudija, kad septyni jų seminarą tebelankė ir 1724 m. žiemos semestrą.

Karaliaučiuje Frydricho Vilhelmo I vardu sprendimus priėmusių trijų Prūsijos vyriausybės narių 1723 m. gruodžio 16 d. potvarkyje deklaruota ir paties karaliaus pozicija dėl atkurtojo Lietuvių kalbos seminaro – jo veikla, kaip tik įmanoma, palaikytina ir remtina:

die fortsetzung || obbemelten gantz nützlichen und Uns befonders angelegenen Werckes || **auff alle Weise befordert werden** || **foll.**¹⁰⁴

(aukščiau minėtosios labai naudingos ir Mums itin rūpimos veiklos tęsimas **turi būti remiamas visais būdais.**)

¹⁰³ Karaliaučiaus universiteto rektoriaus ir senato pranešimas bei pasiūlymai Prūsijos karaliui Frydrichui Vilhelmui I dėl alumnato bei konvikto lengvatų, Karaliaučius, 1723.12.28 (juodraštis); APO: Universitāt, 1646/452, p. 65–72.

¹⁰⁴ Prūsijos vyriausybės potvarkis Karaliaučiaus universiteto rektoriui ir senatui dėl lengvatų Lietuvių kalbos seminaro lankytojams skyrimo, Karaliaučius, 1723.12.16; APO: Universitāt, 1646/452, p. 57.

Taigi Prūsijos vyriausybės nutarimai ir raginimai universiteto vyresnybei kuo skubiau skirti prašomas lengvatas, be kita ko, atspindi pastangas išlaikyti Lietuvių kalbos seminare jau besimokančius jaunuolius. Stingant lietuvių kalbą pasiryžusių išmokti teologijos studentų ar jiems neišgalint universitete šios kalbos mokytis dėl materialinės paramos trūkumo, seminarą ir vėl būtų ištikusi krizė. Šiedu vyriausybės potvarkiai liudija rūpestį sklandžiu darbu bei tolesniu gyvavimu neseniai atkurtos institucijos – Lietuvių kalbos seminaro, kuris turėjo užtikrinti nuolatinę lietuvių kalbą mokančių kunigų ir mokytojų Prūsijos Lietuvos parapijoms rengimą ir taip realizuoti vieną iš Prūsijos karaliaus Frydricho Vilhelmo I vykdomos švietimo reformos uždavinių.

IŠVADOS

1723 m. lapkričio 4 d. Karaliaučiaus universiteto Teologijos fakulteto studentų prašymas Prūsijos karaliui Frydrichui Vilhelmui I dėl lengvatų jiems, kaip Lietuvių kalbos seminaro lankytojams (APO: Universität, 1646/452, p. 50–54), atskleidė naujų faktų apie seminaro veiklą XVIII a. 3-iojo dešimtmečio pradžioje.

Šis archyvinis dokumentas Lietuvių kalbos seminaro istorijai svarbus pirmausia dėl to, kad liudija seminaro veiklą buvus iš tiesų nutrūkusią ir pagaliau atkurtą. Tai, kad prašyme seminaras apibūdinamas kaip „*neu-etablierte[s]*“, t. y. *naujai įkurtas* ar *neseniai atidarytas*, byloja, jog kažkuriuo metu nuo seminaro įkūrimo iki 1723 m. jo veikla iš tiesų buvo nutrūkusi ir atgijo 1723-iaisiais, kai seminaro vadovu paskirtas vyriausiasis rūmų pamokslininkas, konsistorijos tarėjas, ketvirtasis ordinarinis teologijos profesorius Johannas Jacobas Quandtas (1686–1772).

Atkurtąjį Lietuvių kalbos seminarą 1723 m. žiemos semestrą lankė mažiausiai dešimt teologijos studentų – tai rodo jų pavardės prašyme: Georgas Ernstas Klemmas (1701–1774), Adomas Henrikas Pilgrimas (Adam Heinrich Pilgrim, 1702–1757), Gottfriedas Schumacheris (1704–1786), Martynas Šimelpenigis (Martin Schimmelpfennig, 1706–1778), Ernstas Gotfrydas Šimelpenigis (Ernst Gottfried Schimmelpfennig, 1704–1768), Heinrichas Grabau (?–po 1723), Jacobas Friedrichas Naugardtas (1694–1751), Frydrichas Volfas Naunynas (Friedrich Wolf Naunyn / Naunien, ?–po 1723), Jobas Naunynas (Hiob Naunyn / Naunien, ?–po 1723), Ambrosius [Christianas] Abrahamowski's /

Abrammowski's (?–po 1723). Septynių teologijos studentų dalyvavimas seminare dokumentuotas pirmą kartą.

Šių prašymą pasirašiusių seminaro lankytojų amžius svyravo nuo šešiolikos–septyniolikos iki dvidešimt devynerių metų (amžiaus vidurkis – dvidešimt treji metai). Pats vyriausias buvo Jacobas Friedrichas Naugardtas, o tarp jauniausių – Martynas Šimelpenigis. Penki iš jų tuomet buvo neseniai įstoję į universitetą – imatrikuluoti 1723 m. birželio–spalio mėnesiais. Pusė pasirašiusiųjų buvo kilę iš Tilžės ar jos apylinkių (Piktupėnų, Rautenburkio). Mažiausiai keturi, t. y. dvi brolių Naunynų ir Šimelpenigių poros, buvo dvasininkų sūnūs. Du seminaristai – Pilgrimas ir Martynas Šimelpenigis – vėliau įsitraukė į lituanistinę veiklą.

Tikėtina, kad atkurtajame Lietuvių kalbos seminare mokymo procesas prasidėjo tik 1723 m. žiemos semestrą. Tai, kad tų metų lapkričio 4 d. prašymo tekstą rašė ne jį pasirašę teologijos studentai, o Petras Gotlybas Milkus (Peter Gottlieb Mielcke, 1695–1753), lėmė ne vyresnis jo amžius, bet statusas seminare. Taigi šis dokumentas netiesiogiai byloja, o 1723 m. lapkričio 8 d. paties Milkaus prašymas įrodo, kad jis jau 1723-iaisiais mokė Lietuvių kalbos seminare, tad laikytinas pirmuoju *atkurtojo* seminaro docentu.

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

ALEKNAVIČIENĖ ONA, „Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaras: 1718–1723 m.“, in: *Senoji Lietuvos literatūra*, 2018, t. 46, p. 15–55.

[ARNOLDT DANIEL HEINRICH], *D. Daniel Heinrich Arnoldts, ausführliche, und mit Urkunden verfehene Hiftorie der Königsbergifchen Univerfität. Erfter Theil*, Königsberg in Preußen: verlegt und druckts Iohann Heinrich Hartung, 1746.

[ARNOLDT DANIEL HEINRICH], *D. Daniel Heinrich Arnoldts Zufätze zu feiner Hiftorie der Königsbergfchen Univerfität, nebst einigen Verbefierungen derfelben, auch zweyhundert und funfzig Lebensbefchreibungen Preußifcher Gelehrten*, Königsberg in Preuffen: im Verlag fel. Iohann Heinrich Hartungs Wittwe, 1756.

[ARNOLDT DANIEL HEINRICH], *D. Daniel Heinrich Arnoldts, Königlichten Preußifchen Oberhofspredigers und Confiftorialraths, kurzgefaßte Nachrichten von allen feit der Reformation an den Lutherifchen Kirchen in Ostpreußen geftandenen Predigern. Herausgegeben von Friedrich Wilhelm Benefeldt, Pfarrer in Arnau, Königsberg: bey Gottlieb Lebrecht Hartung*, 1777.

BIRŽIŠKA VACLOVAS, *Aleksandrynas. Senųjų lietuvių rašytojų, rašiusių prieš 1865 m., biografijos, bibliografijos ir biobibliografijos*, t. 2: XVIII–XIX amžiai, Vilnius: Sietynas, 2019.

- BOGDAN DANUTA, „Das Polnische und das Litauische Seminar an der Königsberger Universität vom 18. bis zur Mitte des 19. Jahrhunderts“, in: *Nordost-Archiv. Zeitschrift für Regionalgeschichte*, 1994, t. 3(2), p. 393–425.
- CITAVIČIŪTĖ LIUCIJA, *Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaras. Istorija ir reikšmė lietuvių kultūrai*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2004.
- Das „Zwischenmanuskript“ zum *Altpreußischen evangelischen Pfarrerbuch*, t. 1: *Abegg-Czypulowski*. Auf der Grundlage der Sammlungen von Friedwald Moeller bearbeitet von Walther Müller-Dultz, Reinhold Heling und Wilhelm Kranz, Hamburg: Im Selbstverlag des Vereins [für Familienforschung in Ost- und Westpreußen e. V. Quellen, Materialien und Sammlungen zur altpreußischen Familienforschung (QMS)], 2012.
- Das „Zwischenmanuskript“ zum *Altpreußischen evangelischen Pfarrerbuch*, t. 2: *Daase-Gyzicki*. Auf der Grundlage der Sammlungen von Friedwald Moeller bearbeitet von Walther Müller-Dultz, Reinhold Heling und Wilhelm Kranz, Hamburg: Im Selbstverlag des Vereins [für Familienforschung in Ost- und Westpreußen e. V. Quellen, Materialien und Sammlungen zur altpreußischen Familienforschung (QMS)], 2013.
- Das „Zwischenmanuskript“ zum *Altpreußischen evangelischen Pfarrerbuch*, t. 3: *Haack-Kytlickowski*. Auf der Grundlage der Sammlungen von Friedwald Moeller bearbeitet von Walther Müller-Dultz, Reinhold Heling und Wilhelm Kranz, Hamburg: Im Selbstverlag des Vereins [für Familienforschung in Ost- und Westpreußen e. V. Quellen, Materialien und Sammlungen zur altpreußischen Familienforschung (QMS)], 2013.
- Das „Zwischenmanuskript“ zum *Altpreußischen evangelischen Pfarrerbuch*, t. 4: *Laasch bis Nutzelius*. Auf der Grundlage der Sammlungen von Friedwald Moeller bearbeitet von Walther Müller-Dultz, Reinhold Heling und Wilhelm Kranz, Hamburg: Im Selbstverlag des Vereins [für Familienforschung in Ost- und Westpreußen e. V. Quellen, Materialien und Sammlungen zur altpreußischen Familienforschung (QMS)], 2013.
- Das „Zwischenmanuskript“ zum *Altpreußischen evangelischen Pfarrerbuch*, t. 5: *Ober-eigner bis Rzadtcki*, auf der Grundlage der Sammlungen von Friedwald Moeller bearbeitet von Walther Müller-Dultz, Reinhold Heling und Wilhelm Kranz, Hamburg: Im Selbstverlag des Vereins [für Familienforschung in Ost- und Westpreußen e. V. Quellen, Materialien und Sammlungen zur altpreußischen Familienforschung (QMS)], 2014.
- Das „Zwischenmanuskript“ zum *Altpreußischen evangelischen Pfarrerbuch*, t. 6: *Saalfeld bis Szypulowski*. Auf der Grundlage der Sammlungen von Friedwald Moeller bearbeitet von Walther Müller-Dultz, Reinhold Heling und Wilhelm Kranz, Hamburg: Im Selbstverlag des Vereins [für Familienforschung in Ost- und Westpreußen e. V. Quellen, Materialien und Sammlungen zur altpreußischen Familienforschung (QMS)], 2014.
- [ERLER GEORG], *Die Matrikel und die Promotionsverzeichnisse der Albertus-Universität zu Königsberg i. Pr.*, t. 2: *Die Immatrikulationen von 1657–1829*. Herausgegeben von Georg Erler, Leipzig: Verlag von Duncker & Humblot, 1911–1912.

HARNOCH AGATHON, *Chronik und Statistik der evangelischen Kirchen in den Provinzen Ost- und Westpreußen*, Neidenburg: Druck und Verlag von S. Nipkow, 1890.

Karaliaučiaus universiteto rektorius ir senato pranešimas bei pasiūlymai Prūsijos karaliui Frydrichui Vilhelmui I dėl alumnato bei konvikto lengvatų, Karaliaučius, 1723.12.28 (juodraštis); APO: Universität, 1646/452, p. 65–72.

KEIL ADOLF, „Das Volksschulwesen im Königreich Preussen und Herzogthum Lithauen unter Friedrich Wilhelm I.“, in: *Altpreussische Monatsschrift*, 1886, t. 23, p. 93–137.

„Leges Alumnorum in Academia Regiomontana“, in: [ARNOLDT DANIEL HEINRICH], *D. Daniel Heinrich Arnoldts, ausführliche, und mit Urkunden verfehene Historie der Königsbergischen Univerfität. Erfter Theil*, Königsberg in Preußen: verlegt und druckts Iohann Heinrich Hartung, 1746, Beylage Nr. 92, p. 461–462.

„Leges Alumnorum in Academiâ Regiomontanâ“, in: [GRUBE GEORG], *CORPUS CONSTITUTIONUM PRUTENICARUM, Oder Königliche Preußifche Reichs=Ordnungen/ EDICTA und MANDATA Sambt unterschiedenen RESCRIPTEN, Welche mit Sr. Königl. Majestät in Preuffen Allernädigften CONSENS zusammen getragen/ Und In drey Theil/ In Dessen Erstem Kirchen= Schulen= Univerfitäten= Confistorial- Matrimonial- Hofpital- Kloster= und Stipendien= Im Andern Justit⁵= Wechsel= und Wett= Im Dritten Militair- Lehn= Jagt= Forst= Post= Cammer= und Policey-Sachen/ befindlich. Nebst einem vollftändigen Register. Herausgegeben D. George Grube/ Königlicher Preuß. Hoff=Gerichts=Raht*, Königsberg: gedruckt bey Iohann Stelter, MDCCXXI, p. 250–255.

Lietuvos TSR bibliografija, ser. A: *Knygos lietuvių kalba*, t. 1: 1547–1861, Vilnius: Mintis, 1969.

LYSIUS HEINRICH JOHANN, *Mažasis katekizmas*, pagal Berlyno rankraščių parengė Pietro U. Dini, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993.

MIELCKE PETER GOTTLIEB, Prašymas Prūsijos karaliui Frydrichui Vilhelmui I dėl galutinai nesumokėtos Engelbrechto stipendijos, Karaliaučius, 1723.11.08; GStA PK: XX. HA Hist. StA Königsberg, EM 135 b, Nr. 77, l. 38r–39v.

MIELCKE PETER GOTTLIEB, Prašymas Prūsijos karaliui Frydrichui Vilhelmui I dėl galutinai nesumokėtos Engelbrechto stipendijos, Karaliaučius, 1725.05.09; GStA PK: XX. HA Hist. StA Königsberg, EM 135 b, Nr. 77, l. 50r–52r.

MIELCKE PETER GOTTLIEB, Prašymas Tilžės miesto burmistrui dėl Flottwellio stipendijos, Karaliaučius, 1722.01.07; GStA PK: XX. HA Rep. 150, Nr. 268, t. 4, l. 25r–32r.

[MIELCKE PETER GOTTLIEB], Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaro lankytojų vardu rašytas prašymas Prūsijos karaliui Frydrichui Vilhelmui I dėl lengvatų, Karaliaučius, 1723.11.04; APO: Universität, 1646/452, p. 50–54.

MOELLER FRIEDWALD, *Altpreußisches evangelisches Pfarrerbuch von der Reformation bis zur Vertreibung im Jahre 1945*, t. 1: *Die Kirchspiele und ihre Stellenbesetzungen*, Hamburg: Selbstverlag des Vereins für Familienforschung in Ost- und Westpreußen e. V., 1968.

Prūsijos vyriausybės potvarkis Karaliaučiaus universiteto rektoriui ir senatui dėl lengvatų Lietuvių kalbos seminaro lankytojams skyrimo, Karaliaučius, 1723.11.11; APO: Universitāt, 1646/452, p. 48–49, 60.

Prūsijos vyriausybės potvarkis Karaliaučiaus universiteto rektoriui ir senatui dėl lengvatų Lietuvių kalbos seminaro lankytojams skyrimo, Karaliaučius, 1723.12.16; APO: Universitāt, 1646/452, p. 55–58.

QUANDT J[OHANN] J[ACOB], Laiškas Prūsijos karaliui Frydrichui II dėl Johanno Pauliaus Petscho lietuvių kalbos kompetencijos, Karaliaučius, 1764.06.30; GStA PK: XX. HA Hist. StA Königsberg, EM 22 a, Nr. 2, l. 134r–135r; faksimilė, perrašas ir vertimas: Birutė Triškaitė, Žavinta Sidabraitė, „Johannas Jacobas Quandtas tikrai mokėjo lietuviškai“, in: *Archivum Lithuanicum*, 2016, t. 18, p. 71–75.

QUANDT JOHANN JACOB, [„Vorrede“], in: *BIBLIA, Tai eſti: Wiffas Szwentas Raſtas, Séno ir Naujo Testamento, Pagal Wokiſką Pérguldimą D. Mertino Luteraus, Su kiekvieno Pérfkrymo trumpu Praneſimmu, ir reikalingu Paženklinnimu tū paczū Žodzū, kurrie kittofe Pérfkrymofe randomi, Nū kellū Mokytojū Lietuwoj' Lietuwiſkay pérguldytas*, Karaláuczujė: Ráſtais iſfpáuftas pas Ioną Endriki Artungą, o pardūdamas pas Pilipą Kriſtupą Kanteri, 1735; VUB RS: L_r 3246, l.)(5r-)()3r.

QUANDT JOHANN JACOB, [„Vorrede“], in: *BIBLIA, Tai eſti: Wiffas Szwentas Ráſtas, Séno ir Naujo Testamento, pagal Wokiſką Pérfstattimą D. Mertino Luteraus, Su kiekvieno Pérfkrymo trumpu Praneſimmu, ir reikalingu Paženklinnimu tu paczū Žodzū, kurrie kittofe Pérfkrymofe randomi, Nū kellū Mokytojū Lietuwoj' Lietuwiſkay pérfstattytas, Ir antrą Kartą iſfpáuftas*, Karaláuczujė: Randamas pas Pilipą Kriſtupą Kanteri, 1755, l. 4r–7r.

[QUANDT JOHANN JACOB, MANSBERG W. H. VON], Pirmasis Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaro statusas, [Karaliaučius, 1723] (XIX a. nuorašas), in: *Gefchichte und Verfaſung des lithauifchen Seminariums auf der Univerſitaet zu Königsberg*, [Karaliaučius, 1811]; APO: Kuratorium, 1647/57, p. 57–60; perrašas ir vertimas: Martynas Liudvikas Rėza, *Lietuvių kalbos seminaro istorija*, parengė ir iš vokiečių kalbos vertė Liucija Citavičiūtė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2003, p. 53–57, 79–82.

[QUANDT JOHANN JACOB], Preußische Presbyterologie, Karaliaučius, iki 1772] (rankraštis, autografas su vėlesniais kitų asmenų papildymais); GStA PK: XX. HA Hist. StA Königsberg, Hs, Nr. 2, t. 1–5.

„Reſcript, die Verforung der Studioforum aus den Seminariis mit den Beneficiis betreffend“, in: [DANIEL HEINRICH ARNOLDT], *D. Daniel Heinrich Arnoldts Zuſätze zu ſeiner Hiſtorie der Königsbergſchen Univerſitât, neſt einigen Verbeſſerungen derſelben, auch zweyhundert und funfzig Lebensbeſchreibungen Preußiſcher Gelehrten*, Königsberg in Preuffen: im Verlag fel. Iohann Heinrich Hartungs Wittwe, 1756, Beylage Nr. 29, p. 38.

„Reſcript wegen Aufrichtung eines littaufchen Seminarii“, in: [DANIEL HEINRICH ARNOLDT], *D. Daniel Heinrich Arnoldts Zuſätze zu ſeiner Hiſtorie der Königsbergſchen Univerſitât, neſt einigen Verbeſſerungen derſelben, auch zweyhundert und funfzig Lebensbeſchreibungen Preußiſcher Gelehrten*, Königsberg in Preuffen: im Verlag fel. Iohann Heinrich Hartungs Wittwe, 1756, Beylage Nr. 28, p. 36–37.

- RĖZA MARTYNAS LIUDVIKAS, *Lietuvių kalbos seminaro istorija*, parengė ir iš vokiečių kalbos vertė Liucija Citavičiūtė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2003.
- [RHESA MARTIN LUDWIG], *Gefchichte und Verfaßung des litthauifchen Seminariums auf der Univerfitaet zu Königsberg*, [Karaliaučius, 1811]; APO: Kuratorium, 1647/57, p. 53–71; perrašas ir vertimas: Martynas Liudvikas Rėza, *Lietuvių kalbos seminaro istorija*, parengė ir iš vokiečių kalbos vertė Liucija Citavičiūtė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2003, p. 49–69, 76–91.
- SCHILLER CHRISTIANE, „Das Litauische Seminar in Halle (1727–1740) und seine Mitglieder. Auf Spurensuche“, in: *Acta Baltica*, 1994, t. 32, p. 195–223.
- SCHILLER CHRISTIANE, „Die Litauischen Seminare in Königsberg und Halle. Eine Bilanz“, in: *Nordost-Archiv. Zeitschrift für Regionalgeschichte*, 1994, t. 3(2), p. 375–392.
- [SCHIMMELPFENNIG MARTIN], Įrašas alumnų knygoje „Album Alumnorum Mensæ Regiæ Borusficæ provincialis ex regia liberalitate adparatæ inde a Cal. Ian. MLCCXXVIII“, in: *Ordnung und Album des königlich preußischen Provinzial-Freitischs*, Halė, 1734-06-10; AFSt: W XX/III/5, l. [14v].
- SIDABRAITĖ ŽAVINTA, *Kristijonas Gotlybas Milkus. Gyvenimas ir literatūrinė veikla*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2006.
- TERVEEN FRITZ, *Gesamtstaat und Retablissement. Der Wiederaufbau des nördlichen Ostpreussen unter Friedrich Wilhelm I 1714–1740*, Göttingen, Frankfurt, Berlin: Musterschmidt, 1954.
- TRIŠKAITĖ BIRUTĖ, „Petro Gotlybo Milkaus prieraiši rankraštiniam žodyne *Clavis Germanico-Lithvana*“, in: *Archivum Lithuanicum*, 2013, t. 15, p. 39–86.
- TRIŠKAITĖ BIRUTĖ, SIDABRAITĖ ŽAVINTA, „Johannas Jacobas Quandtas tikrai mokėjo lietuviškai“, in: *Archivum Lithuanicum*, 2016, t. 18, p. 47–88.

Some New Data on the Lithuanian Language Seminar at Königsberg University in 1723

Summary

The article contains an analysis and publication of a document kept at the Olsztyn State Archive (*Archiwum Państwowe w Olsztynie*, call number: Universität, 1646/452) that reveals new facts about the activities of the Lithuanian Language Seminar at the University of Königsberg in the early 1720s. It is an appeal written on 4 November 1723 in the name of ten students of the Theological Faculty regarding privileges to them as seminar participants and addressed to Friedrich Wilhelm I of Prussia (1688–1740, ruled from 1713 to 1740).

This archival document is important to the history of the seminar primarily because it points to the fact that the activities of the seminar were really interrupted. That the seminar in this appeal is referred to as “*neu-etablirte[s] Seminari[um] Lithvanic[um]*”, that is, *newly or recently established Lithuanian Language Seminar*, shows that at some time from its establishment until 1723 its activities were suspended and reopened again in 1723, when Johann Jacob Quandt (1686–1772), the senior court preacher, a consistory adviser, and a theology professor, was appointed the head of the seminar.

At least ten theology students attended the re-established Lithuanian Language Seminar in the winter term of 1723, and their names in the appeal are a proof of that: (1) Georg Ernst Klemm (1701–1774), (2) Adam Heinrich Pilgrim (1702–1757), (3) Gottfried Schumacher (1704–1786), (4) Martin Schimmelpfennig (1706–1778), (5) Ernst Gottfried Schimmelpfennig (1704–1768), (6) Heinrich Grabau (?–after 1723), (7) Jacob Friedrich Naugardt (1694–1751), (8) Friedrich Wolf Naunyn (Naunien, ?–after 1723), (9) Hiob Naunyn (Naunien, ?–after 1723), and (10) Ambrosius [Christian] Abrahamowski / Abrammowski (?–after 1723). The participation of seven theology students in the seminar is documented for the first time.

The age of the participants who signed the appeal was from seventeen to twenty-nine years (the mean age being twenty-three years). Very likely, the youngest participant was Martin Schimmelpfennig and the oldest Jacob Friedrich Naugardt. Five of the undersigned had recently entered the university – they matriculated from June to October 1723. Half of the students who signed the appeal were from the district of Tilžė (*Tilsit*). At least four of them, that is, the pairs of the Schimmelpfennig and the Naunyn brothers, came from

clerical families. Two seminar participants, Adam Heinrich Pilgrim and Martin Schimmelpfennig, were involved in activities related to the Lithuanian language.

Presumably, the teaching process at the Lithuanian Language Seminar started in as late as the winter term of 1723. The fact that the appeal of 4 November was written not by the theology students who signed it but by Peter Gottlieb Mielcke (1695–1753) was due not to his more senior age but to his status in the seminar. Thus, the appeal of 4 November indirectly suggests and the appeal of 8 November proves that Mielcke was already teaching at the Lithuanian Language Seminar in 1723 and therefore he should be considered the first docent of the *re-established* seminar.

KEYWORDS: eighteenth century; Prussian Lithuania; Lithuanian Language Seminar at the University of Königsberg; Peter Gottlieb Mielcke; Adam Heinrich Pilgrim; Martin Schimmelpfennig.

Gauta 2018 12 03

Priimta 2018 12 11

KARALIAUČIAUS UNIVERSITETO LIETUVIŲ KALBOS
SEMINARO LANKYTOJŲ PRAŠYMAS PRŪSIJOS KARALIUI
FRYDRICHUI VILHELMUI I DĒL LENGVATŲ, RAŠYTAS
PETRO GOTLYBO MILKAUS, Karaliaučius, 1723.11.04; APO:
Universität, 1646/452, p. 50–54

Publikuojama šaltinio faksimilė, perrašas su tekstologiniais komentarais ir vertimas į lietuvių kalbą¹⁰⁵ su dalykiniais komentarais.

Perrašas dokumentinis paraidinis. Išlaikomi šaltinyje vartojami rašmenys (pvz., <f>, <3>), skyryba, pabraukimai, teksto makrostruktūra (eilučių, pastraipų, puslapių ribos). Naujųjų laikų gotikiniu raštu rašytame vokiškame tekste pasitaikantys lotyniškuoju raštu įrašyti lotyniški intarpai – tiek frazės, tiek žodžiai, tiek morfemos – išskiriami kursyvu. Kontrahuotas vokiško artikelio *der* atitinkamo linksnio baigmuo išskleidžiamas laužtiniuose skliaustuose „[]“. Dėl dokumento įrišimo nebematomi, bet rekonstruojami žodžio fragmentai teikiami dvigubuose riestiniuose skliaustuose „{ }“.

Tekstologiniai komentarai teikiami po perrašu puslapio apačioje išnašose. Nurodomi kitų asmenų įrašai, išskleidžiamos suspensijos ir kontrakcijos, paaiškinami Tirono ženklai. Komentuojamas originalo žodis ar žodžių junginys nuo tekstologinio komentaro atskiriamas ženklu „|“, o vienas komentaras nuo kito – ženklu „,|“. Kai komentuojama daugiau kaip vienas žodis, perraše pažymimos komentuojamo fragmento ribos ženklais „[⸗]“[⸗]“. Kai į vieną komentuojamą fragmentą įsiterpia kitas, vartojami ženklai „[⸗]⸗“.

Vertime originalo eilučių ilgis neišlaikomas. Lotyniški vokiško teksto fragmentai verčiami į lietuvių kalbą ir kursyvu nebeišskiriami. Puslapio apačioje išnašose teikiami komentarai: jie iš esmės dalykiniai, o tekstologiniai pakartojami tik vienu atveju – siekiant išskirti kito asmens įrašą.

¹⁰⁵ Už lotyniško fragmento vertimą į lietuvių kalbą nuoširdžiai dėkoju dr. Onai Daukšienei.

[50] ꝛpf.¹⁰⁶ d[en] 8 9br¹⁰⁷ 1723¹⁰⁸

Allerdurchlauchtigfter Groß=
Mächtigter König
Allergnädigfter Herr

Da ꝛEwr: Königl:¹⁰⁹ *Majestæt* vermitteltf Aller=
gnädigstem *Rescript* vom 14ten *Iunii* ꝛa. c.¹¹⁰
denen sich der Littaufchen Sprache beflei=
ßenden, und in dem neu=*etablirten*
Seminario Lithvanico fleißig *studiren*=
den *Studiosis Theologiæ* auß hohen Kö=
nigl.¹¹¹ Gnaden das *Beneficium Com-*
munis Convictorii und *alumnatus*
aufs neue Allergnädigft angedeihen laßen;
So erkennen wir höchst bedürfftigen Lit=
tauer folche hohe Gnade mit allerunter=
thä=

[51] thänigstem Danck, müßen aber auch anbeÿ ꝛEwr:
Königl:¹¹² *Majestæt* in allertieffter *devotion* vorstel=
len, welcher gefalt die meisten unter unß die=
ses *Beneficium* bis *dato* noch gar nicht genoßen,
angesehen unter den 28 *alumnis* nur ein ein=
tziger unferer Lands=Leuthe das *Beneficium* des
alumnats genießet, der es vielleicht auch nicht
genießen würde, wenn er nicht auß hiefigem
Königl:¹¹³ Waÿßen=Haufe wäre *dimittiret* worden,

¹⁰⁶ pf.] lot. *praefentiret*

¹⁰⁷ 9br] lot. *Novembris*

¹⁰⁸ [rašyta Prūsijos vyriausybės kanceliarijoje Karaliaučiuje.

¹⁰⁹ Ewr: Königl:] Ewre Königliche

¹¹⁰ a. c.] lot. *anni currentis*

¹¹¹ Kö=||nigl.] Kö=||niglichen

¹¹² Ewr: || Königl:] Ewrer || Königlichen

¹¹³ Königl:] Königlichen

1729 8 gbr 1729

50

Q
Allergnädigster Herr,
Königlicher König
Allergnädigster Fürst

Q
a. E. Königl. Majestät darmitdies alles,
gnädigstem Rescript vom 14ten Junü a. c.
Dann sich der Littauischen Sprache beflisi,
Pandan, und in dem neu. etablierten
Seminario Lithvanico fleißig studiren,
den Studiosis Theologia auß Hofen Ro,
nich. Benadum dar Beneficium Com-
munis Convictorü und alumnatus
auch unis allergnädigst angezeigter lesen,
Do ordnung der sölch bedingten Lit.
Fanc solte solte Quade mit allerunter,
Ha.

Königl. Majestät in allerhöchster devotion vorstel-
 len, welches gestalt die zuzunehmende Zahl der
 ad Beneficium hie dato noch gar nicht genugsam
 angefaßten unter dem 28 Alumnis nur ein ein-
 ziges in dem Lande, welche das Beneficium des
 Alumnats genießet, das ad dilligent auf nicht
 genugsam würde, wann es nicht auf die folgende
 Königl. Befehlungen fähig wäre dimittiret worden,
 da das genugsam dem constitutionibus Aca-
 demicis Lege Ima de Numero Alumnorum sub
 Reg. O. in der Darnen, so wohl andern das Be-
 neficium Communis Convictorii genießen, daß
 zehnfach dilligenter die Alumnat angezogen
 werden Königl. Majestät Glorwürdigste Vorhaben
 von vorlangt würdigst darordnet haben. Etam
 wird nun alle miteinander so Besten und
 unbedenklich sind, daß wir unvöglig unser
 Studia vorhaben, sondern zum höchsten Nachteil
 derselben ungenugsam unser Subsistence diese
 conditionen unser Lande unser müssen,
 und aber unser Studia Theologica sind
 das dilligenter Vorhaben zur Hofe unser Got-
 tes genue in dem den für: Königl. Majestät
 allwegwürdigst angeordnetem Seminario weiter
 continuiren und zu einiger perfection
 bringen wollen; daß fallen für: Königl. Ma-
 jestät wird unter dem Lande dilligenter in aller,
 fuffen

Einflor Devotion zu sich, allwo in der hiesigen Lithuanien
 da, ad gratiam S. M. Majest. die allargued,
 dieht dasjenige, was die Königl. Gnade zum vündlichen
 effect zu bringen, und dem Senatam Academicum
 dahin zu darlegen, daß die hochbornen Lithuanien
 Händt und alumnat, Händt als ordinaire pranu-
 meranten und Convictorium Regium offtent re-
 cipiant, und weil die hiesigen von uns garan,
 uns Zeit abwarten müssen, andern Expectanten vor-
 gezogen werden mögen. Die sind hiedurch nicht
 unvürdigen beförderung guldertig, und zu haben in
 allertrefflicher Devotion

Zu
 S. M. Königl. Majestät

Königsberg
 24ten Novbr.
 Anno 1723.

allwo in der hiesigen
 Königsbergischen
 Georgius Ernestus Heam Hill. Prof.
 Adam Henricus Rippenhant. Prof.
 Gottfried Schumacher. Biblioth. Prof.
 Martinus Schmelzendorf. Prof.
 Ernestus Friedrich Schmelzendorf. Prof.
 Henricus Grabau. Prof.
 Jacob Friedrich Naugant. Prof.
 Fridericus Wolff. Prof.
 Hiob Nauya. Prof.
 Ambrosius Abrahamovici. Prof.

Allarvintarsänigste
Memoriale

Innen benädetur i Lunds församling
Studiosorum Theologia

Dasz ihuan gannsch Joseph Bonigt.
Rescript das Beneficium Com-
munis Convictoria ino Alu-
mnatus allorquädigt möge
conferierat worden.

Mit Dage O.

gag: Subscripsi
Joseph Bonigt.
Studiosorum Theologia

Extract aus demm Legibus Alumnorum.
Lex Ima
De numero Alumnorum.

Ex Illustrissimi Principis voluntate & liberalitate viginti octo adolescentes. Ex Germanis duodecim, ex Polonis Octo, ex Lithvanis Prutenicis sive Sudenis Octo a Rectori & Senatu Academia inter alumnos recipiendi & sumptibus ad id deputatis alendi sunt. Poloni, itemque Lithvani Sudeni seu Pruteni eo diligentius inquirendi et admittendi sunt, quod talibus Pastoribus & ministris Ecclesia et Schola harum Regionum propter ignorantiam Germanica lingua potissimum indigeant. Quoties autem haberi non poterunt Poloni, Lithvani Sudeni vel Pruteni, pecunia us deputata voluntate Principis Illustrissimi est reponenda, ut ex ea tanto plures Lithvani, Poloni aut Pruteni deinde alii possint, ac quantum fieri potest, cum ceteris pauperibus Scholasticis, tum praecipue filiis Pastorum & ministrorum Ecclesia, qui fideliter docuerunt, consulendum est.

da doch gemees den *constitutionibus Academicis Lege Ima*¹¹⁴ *de Numero Alumnorum sub* Bejl.¹¹⁵ o. außer denen, so nebst andern das *Beneficium Communis Convictorii* genießen, Acht gebohrne Littauer ins *alumnat* aufzunehmen
 「Ewr: Königl:」¹¹⁶ *Majestæt* Glorwürdigste Vorfahren schon vorlängft Gnädigt verordnet haben. Wann wir nun alle miteinander so blutarm und unbemittelt find, daß wir unmöglich unfere *Studia* fortsetzen, sondern zum höchften Nachtheil derfelben insgefamt unfere *Subsistence* durch *conditioniren* aufm Lande suchen müften, und aber unfere *Studia Theologica* samt der Littaufchen Sprache zur Ehre unferes Gottes gerne in dem von 「Ewr: Königl:」¹¹⁷ *Majestæt* Allergnädigt aufgerichteten *Seminario* weiter *continuiren* und zu einiger *perfection* bringen wolten; Alß fallen 「Ewr: Königl:」¹¹⁸ *Majestæt* wir unten benante Littauer in allertieffter

[52] tieffter *devotion* zu Fuß, allerunterthänigft bitten=de, es geruhen 「Ewr: Königl.」¹¹⁹ *Majestæt* die Allergnädigt verheißene hohe Königl.¹²⁰ Gnade zum würcklichen *effect* zu bringen, und den *Senatum Academicum* dahin zu vermögen, daß wir höchstarme Littauer theils ins *alumnat*, theils als *ordinaire prænumeranten* ins *Convictorium Regium* eheltens re-

¹¹⁴ *Ima*] lot. *prima* | toliau nebeaiškinama.

¹¹⁵ Bejl.] Bejlage | toliau nebeaiškinama.

¹¹⁶ Ewr: Königl:] Ewrer Königlichen

¹¹⁷ Ewr: Königl:] Ewrer Königlichen

¹¹⁸ Ewr: Königl:] Ewrer Königlichen

¹¹⁹ Ewr: Königl.] Ewre Königliche

¹²⁰ Königl.] Königliche

cipret, und weil wir hierauf schon eine genau=
me Zeit warten müssen, andern *Expectanten* vor=
gezogen werden mögen. Wir find hierüber einer
erfreulichen Erhöhung gewärtig, und erfterben in
allertieffter *devotion*

「Ewr: Königl:¹²¹ *Majestæt*

allerunterthänigfte

Treuehorfamfte Knechte

「*Georgius Ernestus Klemm* 「「*Tilf: Prusf:*^{122 123}

「*Adam Henricus Pilgrim* 「「*Raut: Borusf:*^{124 125}

「*Gottfried Schumacher* 「「*Pillupoeh: Prusf:*^{126 127}

「*Martinus Schimelpfennig* 「「*Pikt: Prusf:*^{128 129}

「*Ernestus Godofredus Schimelpfennig* 「「*Pikt: Prusf:*^{130 131}

「*Henricus Grabau.* 「「*Insterb: Borusf:*^{132 133}

「*Jacob Friederich Naugardt.* 「「*Tilf: Prusfg*¹³⁴.¹³⁵

「*Fridericus Wolff Naunyn* 「「*Rag: Prusfg*¹³⁶.¹³⁷

¹²¹ Ewr: Königl:] Ewrer Königlichen

¹²² *Tilf: Prusf:]* lot. *Tilfenfis Prusfus*

¹²³ Veikiausiai pasirašyta paties Georgo Ernsto Klemmo.

¹²⁴ *Raut: Borusf:]* lot. *Rautenburgenfis Borusfus*

¹²⁵ Veikiausiai pasirašyta paties Adomo Henriko Pilgrimo.

¹²⁶ *Pillupoeh: Prusf:]* lot. *Pillupoehnenfis Prusfus*

¹²⁷ Veikiausiai pasirašyta paties Gottfriedo Schumacherio.

¹²⁸ *Pikt: Prusf:]* lot. *Piktupehnenfis Prusfus*

¹²⁹ Veikiausiai pasirašyta paties Martyno Šimelpenigio.

¹³⁰ *Pikt: Prusf:]* lot. *Piktupehnenfis Prusfus*

¹³¹ Veikiausiai pasirašyta paties Ernsto Gotfrydo Šimelpenigio.

¹³² *Insterb: Borusf:]* lot. *Insterburgenfis Borusfus*

¹³³ Veikiausiai pasirašyta paties Heinricho Grabau.

¹³⁴ *Tilf: Prusfg]* lot. *Tilfenfis Prusfus*

¹³⁵ Veikiausiai įrašyta prašymą rašiusio Petro Gotlybo Milkaus.

¹³⁶ *Rag: Prusfg]* lot. *Ragnetenfis Prusfus*

¹³⁷ Veikiausiai pasirašyta paties Frydricho Volfo Naunyno.

「*Hiob Naunyn.* 「*Ragn. Prusfg*¹³⁸.¹³⁹
「*Ambrofig*¹⁴⁰ *Abrahamovski.* 「*Goldapp. Pruff.*¹⁴¹¹⁴²

Königsberg

d[en] 4ten *Novbr.*¹⁴³

Anno 1723.

[53] Allerunterthänigstes

Memoriale

Innen benandter Littaufcher

Studioforum Theologiæ

daß ihnen gemeuß hohem Königl:¹⁴⁴

Rescript das *Beneficium Com-*

munis Convictorii und *Alu-*

mnatus Allernädigt möge

conferiret werden.

Mit Beyl. o.

「*rog.*¹⁴⁵ *subscripsi*

Chriftof Friedrich

Reimann 「*Confist:*

Advoc{:} }¹⁴⁶¹⁴⁷

¹³⁸ *Ragn. Prusfg*] lot. *Ragnetensis Prusfus*

¹³⁹ Veikiausiai įrašyta Milkaus.

¹⁴⁰ *Ambrofig*] lot. *Ambrosius*

¹⁴¹ *Goldapp. Pruff.*] lot. *Goldappensis Pruffus*

¹⁴² Veikiausiai įrašyta Milkaus.

¹⁴³ *Novbr.:*] lot. *Novembris*

¹⁴⁴ Königl:] Königlichen

¹⁴⁵ *rog.:*] lot. *rogationem*

¹⁴⁶ *Confist:* || *Advoc.:*] lot. *Confistorii* || *Advocatus*

¹⁴⁷ Įrašyta tikriausiai Christofu Friedricho Reimanno.

[54] Bejl. o.

Extract aus denen Legibus Alumnorum.

Lex Ima

De numero Alumnorum.

†*Ex Illustrisfimi Principis voluntate &*¹⁴⁸
liberalitate viginti octo adolescentes: Ex
Germanis duodecim, ex Polonis Octo, ex
Lithvanis Prutenicis five Sudenis Octo à
Rectore & Senatu Academiae inter alumnos
recipiendi & sumptibus ad id deputatis a-
lendi sunt. Poloni, intemqve Lithvani Sudeni
feu Pruteni eo diligentius inqvirendi et ad-
mittendi sunt, qvod talibus Paſtoribus & mini-
ſtris Eccleſiæ et Scholæ harum Regionum pro-
pter ignorantiam Germanicæ lingvæ potiffimum
indigeant. Qvoties autem haberi non poterunt
Poloni, Lithvani Sudeni vel Pruteni, pecunia
iis deputata voluntate Principis Illuſtrisfimi
eſt reponenda, ut ex ea tanto plures Lithvani,
Poloni aut Pruteni deinde ali poſſint, ac qvan-
tum fieri poteſt, cum cœteris pauperibus Scho-
laſticis, tum præcipue filiis Paſtorum & miniſtro-
rum Eccleſiæ, qvi fideliter docuerunt, conſulen-
*dum eſt.*¹⁴⁹

¹⁴⁸ &] lot. et | toliau nebeaiſkinama.

¹⁴⁹ Tikėtina, kad Milkus citavo alumnato nuostatus, publikuotus 1721 m. Georgo Grube's: „De Numerô Alumnorum. *Lex I. Ex ILLUSTRISSIMI PRINCIPIS voluntate & liberalitate viginti octo Adolescentes: ex Germanis duodecim, ex Polonis octo, ex Litvanis Prutenicis, five Sudenis octo, à Rectore & Senatu Academiae inter Alumnos recipiendi, & sumptibus ad id deputatis alendi sunt. Poloni, Litvani Sudini feu Pruteni eò diligentius inqvirendi & admittendi sunt, qvod talibus Paſtoribus & Miniſtris Eccleſiæ & Scholæ harum Regionum propter ignorantiam germanicæ Lingvæ potiffimum indigeant. Qvoties autem haberi non poterunt Poloni, Litvani, Sudini vel Pruteni, pecunia iis deputata voluntate Principis Illuſtriffimi eſt reponenda, ut ex eâ tantò plures Litvani, Poloni aut Pruteni deinde ali poſſint, ac quantum fieri poteſt cùm cœteris pauperibus Scholaſticis, tùm præcipue filiis Paſtorum & Miniſtrorum Eccleſiæ, qvi fideliter docuerunt, conſulendum eſt*“ („Leges Alumnorum in Academia Regiomontanâ“, in: [Georg Grube], *op. cit.*, p. 251–252).

[50] 「Gauta 1723 m. lapkričio 8 d.¹⁵⁰

Šviesiausiasis, galingiausiasis Karaliau,
maloningasis Pone¹⁵¹.

Kadangi Jūsų Karališkoji Didenybė maloninguoju šių metų birželio 14 d. reskriptu teologijos studentams, besistengiantiems išmokti lietuvių kalbos ir stropiai bestudijuojantiems naujai įkurtame Lietuvių [kalbos] seminare, iš aukščiausios karališkosios malonės ir vėl gailėstingai suteikė konvikto bendruomenės ir alumnato lengvatų, tai mes, itin neturtingi lietuviai, reiškiamo už tokią didžią malonę nuolankiausią dėkingumą, [51] tačiau taip pat turime Jūsų Karališkajai Didenybei labiausiai atsidavę pranešti, kad tokiu būdu dauguma mūsų šių lengvatų dar iki šiolei apskritai nėra gavę, išskyrus tai, kad alumnato lengvata iš 28 alumnų naudojasi tik vienas vienintelis mūsų kraštiečių, kuris veikiausiai net nebūtų jos gavęs, jei nebūtų mokėjęs čionykščiuose Karališkuosiuose našlaičių namuose, o vis dėlto remiantis Akademijos statuto pirmuoju punktu dėl alumnų skaičiaus, kaip matyti iš priedo o¹⁵², Jūsų Karališkosios Didenybės šlovingieji protėviai¹⁵³ jau seniausiai yra maloningai paliepę, be tų, kurie sykiu su kitais naudojami konvikto bendruomenės lengvata, į alumnatą priimti aštuonis gimimo lietuvius.

Nors ir visi drauge esame tokie didžiai vargingi ir nepasiturintys, kad neįstengiamo tęsti savo studijų ir turėtume jų didelei nenaudai pragyvenimo ieškotis viso labo tarnaudami kaime, bet vis dėlto labai trokštume mūsų Dievo garbei teologijos ir lietuvių kalbos studijas toliau tęsti bei tobulėti Jūsų Karališkosios Didenybės maloningiausiai įsteigtame Seminare¹⁵⁴. Tad mes, žemiau išvardyti lietuviai, labiausiai [52] atsidavę puolame Jūsų Karališkajai Didenybei į kojas, nusižeminę prašy-

¹⁵⁰ Įrašyta Prūsijos vyriausybės kanceliarijoje Karaliaučiuje.

¹⁵¹ Kreipiamasi į Prūsijos karalių Frydrichą Vilhelmą I (Friedrich Wilhelm I., 1688–1740, valdė 1713–1740), tačiau nutarimą dėl prašymo priėmė Prūsijos vyriausybė.

¹⁵² Priede pateikta ištrauka iš Karaliaučiaus universiteto alumnato nuostatų pirmojo punkto „De Numero Alumnorum“ („Apie alumnų skaičių“).

¹⁵³ Lengvatų Karaliaučiaus universiteto (1544) studentams, tarp jų ir lietuviams, įsteigė dar Prūsijos kunigaikštis ir universiteto įkūrėjas Albrechtas Brandenburgietis (1490–1568, valdė 1525–1568).

¹⁵⁴ Kalbama apie Karaliaučiaus universiteto Teologijos fakultete veikusį Lietuvių kalbos seminarą (jo įkūrimo idėja iškilo 1718 m., 1719 m. vasaros semestrą prasidėjo mokymas, 1721 m. vasarą seminaro veikla nutrūko, o 1723 m. atkurta).

dami Jūsų Karališkąją Didenybę teiktis iš tiesų suteikti gailėstingai pažadėtąją aukščiausią karališką malonę ir įpareigoti Akademijos senatą, kad kaip galima greičiau dalis mūsų, itin varganų lietuvių, būtume priimti į alumnatą, dalis – kaip tikrieji nariai į karališkąjį konvikatą, o kadangi dėl to jau ilgokai privalėjome laukti, kad turėtume pirmenybę prieš kitus pretendentes. Viliamės dėl šito būsiančius palankiai išklaustyti ir pasiliegame labiausiai atsidavę

Jūsų Karališkosios Didenybės
nuolankiausi, ištikimiausi tarnai

┌Georgas Ernstas Klemmas¹⁵⁵, Tilžės prūsas¹⁵⁶┐¹⁵⁷

┌Adomas Henrikas Pilgrimas¹⁵⁸, Rautenburkio prūsas¹⁵⁹

┌Gottfriedas Schumacheris¹⁶⁰, Pilupėnų prūsas¹⁶¹

┌Martynas Šimelpenigis¹⁶², Piktupėnų prūsas¹⁶³

┌Ernstas Gotfrydas Šimelpenigis¹⁶⁴, Piktupėnų prūsas¹⁶⁵

¹⁵⁵ Georgas Ernstas Klemmas (1701–1774) į Karaliaučiaus universitetą imatrikuliutas 1719 m. balandžio 15 d., kunigu ordinuotas 1736 m. rugsėjo 10 d. ir paskirtas į Labgavų, o nuo 1741-ųjų iki mirties tarnavo Viliūnuose.

¹⁵⁶ Etonimu *prūsas* (lot. *Prussus, Borussus*) vadintas ir kitos tautybės, bet Prūsijoje gimęs asmuo.

¹⁵⁷ Veikiausiai pasirašyta paties Klemmo.

¹⁵⁸ Adomas Henrikas Pilgrimas (1702–1757) į Karaliaučiaus universitetą imatrikuliutas 1718 m. balandžio 4 d., po studijų dirbo precentoriumi Tilžėje, nuo 1727 m. – Įsruties diakono adjunktui, o nuo 1731 iki mirties 1757-aisiais – tenykščiu vokiečių diakonu ir lietuvių kunigu. Lietuviškų raštų rengėjas, pirmojo Biblijos lietuvių kalba leidimo (1735) vienas iš vertėjų, antrojo leidimo (1755) korektorius.

¹⁵⁹ Veikiausiai pasirašyta paties Pilgrimo.

¹⁶⁰ Gottfriedas Schumacheris (1704–1786) į Karaliaučiaus universitetą imatrikuliutas 1722 m. birželio 18 d., 1729 m. paskirtas adjunktui į Muldžius, o nuo 1737 m. iki mirties buvo šios parapijos kunigas.

¹⁶¹ Veikiausiai pasirašyta paties Schumacherio.

¹⁶² Martynas Šimelpenigis (1706–1778) į Karaliaučiaus universitetą imatrikuliutas 1723 m. rugsėjo 9 d., vėliau buvo Halės universiteto Lietuvių kalbos seminaro docentas, kunigu ordinuotas 1740 m. birželio 7 d. ir paskirtas į Kintus, o nuo 1758 m. iki mirties – 1778 m. spalio 17 d. – buvo Priekulės kunigas.

¹⁶³ Veikiausiai pasirašyta paties Martyno Šimelpenigio.

¹⁶⁴ Ernstas Gotfrydas Šimelpenigis (1704–1768), minėtojo Martyno Šimelpenigio, brolis, į Karaliaučiaus universitetą imatrikuliutas 1723 m. birželio 9 d., kunigu ordinuotas 1731 m. balandžio 20 d. ir paskirtas į Ragainę, kur kunigavo iki mirties.

¹⁶⁵ Veikiausiai pasirašyta paties Ernsto Gotfrydo Šimelpenigio.

┌ Heinrichas Grabau, Įsruities prūsas¹⁶⁶
┌ Jacobas Friedrichas Naugardtas¹⁶⁷, Tilžės prūsas¹⁶⁸
┌ Frydrichas Volfas Naunynas¹⁶⁹, Ragainės prūsas¹⁷⁰
┌ Jobas Naunynas¹⁷¹, Ragainės prūsas¹⁷²
┌ Ambrosius Abrahamowski's, Geldapės prūsas¹⁷³

Karaliaučius,
1723 m. lapkričio 4 d.

[53] Nuolankiausias pasirašiusių teologijos studentų lietuvių
prašymas, kad remiantis aukščiausiu karališkuoju reskriptu
jiems maloningai būtų suteiktos
konvikto bendruomenės ir alumnato lengvatos.

Su priedu o.

┌ Prašymą pasirašiau.
Christofas Friedrichas Reimannas,
konsistorijos teisininkas¹⁷⁴

[54] Priedas o.
Ištrauka iš *Alumnų nuostatų*.
1-as nuostatas.
Apie alumnų skaičių.

¹⁶⁶ Veikiausiai pasirašyta paties Heinricho Grabau.

¹⁶⁷ Jacobas Friedrichas Naugardtas (1694–1751) į Karaliaučiaus universitetą imatrikuluotas 1712 m. spalio 11 d., po studijų kurį laiką buvo rektorius Gumbinėje, kunigu ordinuotas 1737 m. vasario 25 d. ir iki mirties – 1751 m. sausio 31 d. – kunigavo Širvintoje.

¹⁶⁸ Veikiausiai įrašyta prašymą rašiusio Milkaus.

¹⁶⁹ Frydrichas Volfas Naunynas į Karaliaučiaus universitetą imatrikuluotas 1723 m. rugpjūčio 23 d. Jo ir žemiau įrašyto jo brolio Jobo Naunyno tėvas, taip pat Jobas Naunynas (~1671–1730), Ragainės, o vėliau Tilžės lietuvių kunigas, buvo vienas iš 1727 m. Naujojo Testamento vertėjų į lietuvių kalbą.

¹⁷⁰ Veikiausiai pasirašyta paties Frydricho Volfo Naunyno.

¹⁷¹ Jobas Naunynas, kaip ir aukščiau pasirašęs jo brolis Frydrichas Volfas, į Karaliaučiaus universitetą imatrikuluotas tą pačią 1723 m. rugpjūčio 23 d.

¹⁷² Veikiausiai įrašyta Milkaus.

¹⁷³ Veikiausiai įrašyta Milkaus.

¹⁷⁴ Įrašyta tikriausiai Christofa Friedricho Reimanno.

Šviesiausiojo Valdovo valia ir dosnumu dvidešimt aštuoni jaunuoliai: dvylika iš vokiečių, aštuoni iš lenkų, aštuoni iš lietuvių, prūsų arba sūduvių, Akademijos rektoriaus ir senato turi būti priimami tarp alumnų ir išlaikomi iš tam skirtų lėšų. Lenkai, taipgi lietuviai, sūduviai arba prūsai yra juo uoliau ieškotini ir priimtini, kadangi dėl vokiečių kalbos nemokėjimo šių kraštų bažnyčioms ir mokykloms labiausiai trūksta tokių kunigų ir tarnų. O kaskart, kai nebus galima turėti lenkų, lietuvių, sūduvių ar prūsų, jiems skirti pinigai Šviesiausiojo Valdovo valia turi būti atidedami, idant iš jų paskui būtų galima išlaikyti juo daugiau lietuvių, lenkų ar prūsų, ir kai tik įmanoma, reikia rūpintis tiek kitais neturtingais studentais, tiek ypač Bažnyčios kunigų ir tarnų, kurie ištikimai mokė, sūnumis.